

Okula ilişkin Metaforlar

Ahmet Saban

Bu araştırma, ilköğretim birinci kademe öğrenci (n=1,204), öğretmen (n=85) ve öğretmen adaylarının (n=420) okul kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarma amacına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların her birinin "Okul ... gibidir, çünkü ..." ibaresini tamamlamasıyla elde edilen ham veriler, hem nitel hem de nicel veri çözümleme teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, katılımcılar okul kavramına ilişkin olarak toplam 74 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından irdelenerek 10 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Söz konusu bu 10 kavramsal kategori katılımcı türü (öğrenci, öğretmen ve öğretmen adayı) bakımından önemli derecede farklılık göstermiştir. Kavramsal kategoriler, ayrıca, öğrencilerin sınıf düzeyleri (3, 4 ve 5. sınıf) bakımından da önemli derecede farklılık göstermiştir.

Anahtar sözcükler: örgütsel metafor, okula ilişkin metaforlar, metafor

Metaphors about School

This study investigated the metaphors that primary school students (n=1,204), teachers (n=85) and teacher candidates (n=420) formulated to describe the concept of school. In order to collect data participants were asked to complete the prompt "School is like ... because ...". Both qualitative and quantitative procedures were utilized to analyze the data. According to the results, overall, participants produced 74 valid metaphors about school. Based on these metaphorical images, 10 conceptual themes (or categories) were identified. Significant differences were detected between students, teachers and teacher trainees with respect to 10 conceptual themes. Significant associations were also identified between 10 conceptual categories and the students' class levels.

Keywords: organizational metaphor, metaphors about school, metaphor

Metaforlar günlük hayatta kullandığımız dili sadece süslemeye yönelik bir söz sanatından ibaret değildir, onların insan hayatındaki önemi bundan çok daha fazlasını kapsar. Metafor kavramı Türkçe’de “eğretileme” veya “istiare” olarak kullanılmasına karşın, bu iki kavramın da “metaforun özünü iskaladığı” (Demir, 2005, s. 13) düşünülmektedir. “Çünkü Grekçe *metaphoradan* gelen ‘metafor’ kelimesi, *meta*: öte ve *pherein*: taşımak, yüklenmek kelimelerinden mürekkeptir, ve ‘bir yerden başka bir yere götürmek’ anlamındadır” (Demir, 2005, s. 13). Demir’e (2005, s. 12) göre, istiare, “‘ödünç’e dayanır: Ödünç alma, birinden eğreti/iğreti bir şey alma; bir kelimenin anlamını geçici olarak başka bir kelime için kullanma... ‘Eğretileme’ ise ‘istiare’nin kelime anlamının Türkçe’ye aktarılmasıdır.” Daha açık bir ifadeyle, eğretileme (veya istiare) daha çok edebiyatta kullanılan diğer mecaz sanatları (örneğin, teşbih, benzetme, kinaye, vb.) gibi edebi veya sanatsal bir işlev görürken, metafor kavramı daha çok zihinsel ve düşünsel kavrayış sistemimizi simgelemek için kullanılmaktadır. Morgan’a (1998, s. 14) göre “metafor kullanımı, genel olarak dünyayı kavrayışımıza sinen *bir düşünce biçimi ve bir görme biçimi* anlamına gelir.” Bu yönüyle metafor, bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü bir zihinsel araçtır. Shuell’in (1990, s. 102) de vurguladığı üzere: “Eğer bir resim 1000 kelimeye bedelse, bir metafor da 1000 resme bedeldir. Çünkü, bir resim sadece statik bir imge sunarken, bir metafor bir olgu hakkında düşünmek için *zihinsel bir çerçeve* sunmaktadır.”

Temelde, metafor kavramı ile kastedilen, bir kavram, olgu veya olayın başka bir kavram, olgu veya olaya benzetilerek açıklanmasıdır (Oxford et al., 1998). Lakoff ve Johnson’a (2005, s. 27) göre, “*metaforun özü bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir.*” Böylece metafor, *X* olgusunun *Y* olgusu gibi olduğunun açık veya örtük bir biçimde belirtilmesiyle oluşur. İşte metaforu bir zihinsel model olarak güçlü kılan şey de budur; onun iki benzeşmez olgu arasında bir ilişki kurulmasını sağlaması veya belli bir zihinsel şemanın başka bir zihinsel şema üzerine yansıtılmasına olanak vermesidir. Bu bağlamda metaforlar, bir bireyin zihninin belli bir anlayış (kavrayış) biçiminden başka bir anlayış (kavrayış) biçimine hareket etmesini sağlayarak, o bireyin belli bir olguyu başka bir olgu olarak görmesine olanak tanırırlar. Buna göre, herhangi bir metafor ilişkisinde, en az üç temel ögenin varlığından söz edilmesi gerekir (Forceville, 2002): (1) metaforun konusu (örneğin, “**Okul** bir arıtma tesisi gibidir.” cümlesindeki “okul” sözcüğü), (2) metaforun kaynağı (örneğin, “Okul bir **arıtma tesisi** gibidir.” cümlesindeki “arıtma tesisi” kavramı) ve (3) metaforun kaynağından metaforun konusuna atfedilmesi düşünülen özellikler (örneğin, “Okul bir arıtma tesisi gibidir. Çünkü her kültürden, her kesimden gelen öğrenciler okulda eğitilir ve toplumun istediği bir vatandaş olarak tekrar topluma geri gönderilir...”). Dolayısıyla, herhangi bir metafor ilişkisinde,

metaforun kaynağı, metaforun konusunu farklı bir bakış açısıyla anlamada ve açıklamada zihinsel bir “filtre” veya “süzgeç” işlevi görür.

Metafor, “bireylerin kendi dünyalarını anlamalarına ve yapılandırmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması olarak” (Arslan & Bayrakçı, 2006, s. 103) günümüz eğitimcilerinin dikkatini oldukça yoğun bir şekilde çekmektedir. Bozlk (2002) eğitimle ilgili bir dersi alan 49 birinci sınıf üniversite öğrencisinden dört farklı zamanda (dersin ilk haftası, ara sınav zamanı, dersin son haftası ve bir sonraki dönemde) olmak üzere kendilerini bir “öğrenci” olarak nasıl algıladıklarına ilişkin metafor üretmelerini istemiştir. Bu süreç sonucunda 35 adet metafor elde edilmiştir. Bu metaforlar daha sonra aşağıdaki dört kategori altında toplanmıştır: (1) hayvan metaforları (%37) (*salyangoz, balık, kır faresi, ördek, katur, inek, kuş, deve, eşek, sincap*, vb), (2) nesne metaforları (%29) (*sünger, renkli kalem, perde, bilgisayar programı*, vb), (3) insan metaforları (%26) (*şeker yiyen çocuk, gözlemci, bebek, Alzheimer hastası*, vb) ve (4) eylem metaforları (%8) (*ağaca tırmanma, yemek yeme*, vb). Bozlk'e (2002) göre, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu kendilerini pasif bir öğrenci olarak algılayarak (örneğin, “sünger”) ve öğrendiklerinin büyük bir kısmını yitirmiş olma kaygısıyla (örneğin, “Alzheimer hastası”) yüksek öğrenime gelmektedirler.

Saban, Koçbeker ve Saban (2006) 485'i erkek ve 737'si de kız olmak üzere toplam 1,222 öğretmen adayından “öğretmen” kavramına ilişkin metafor üretmelerini istemiştir. Araştırmanın verileri, katılımcıların her birinin “Öğretmen ... gibidir, çünkü ...” ibaresini tamamlamasıyla elde edilmiştir. Toplanan ham veriler hem nitel hem de nicel veri çözümleme teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen adayları toplam 111 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından 10 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Ayrıca, 10 kavramsal kategorinin öğretmen adaylarının program türü ve cinsiyeti bakımlarından karşılaştırması sonucu şu bulgulara ulaşılmıştır. Sınıf öğretmeni adayları öğretmenlerin “bireysel gelişimi destekleyici” ve “karakter gelişimcisi” rollerini, İngilizce öğretmeni adayları öğretmenlerin “yol gösterici ve yönlendirici” rolünü, Bilgisayar öğretmeni adayları da öğretmenlerin “bilgi sağlayıcı” ve “iş birlikçi ve demokratik lider” rollerini birbirlerine kıyasla daha çok oranda benimsemiştir. Erkek öğretmen adayları öğretmenlerin “şekillendirici ve biçimlendirici”, “yol gösterici ve yönlendirici” ve “iş birlikçi ve demokratik lider” rollerini, kız öğretmen adayları da öğretmenlerin “bilgi sağlayıcı”, “bireysel gelişimi destekleyici” ve “karakter gelişimcisi” rollerini birbirlerine kıyasla daha çok oranda benimsemiştir.

Saban (2008) ilköğretim birinci kademe öğretmen (n=105) ve öğrencilerinin (n=1,248) “bilgi” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları

araştırmıştır. Katılımcıların her birinin “Bilgi ... gibidir, çünkü ...” ibaresini tamamlamasıyla elde edilen ham veriler, hem nitel hem de nicel veri çözümleme teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen ve öğrenciler bilgi kavramına ilişkin olarak toplam 106 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından irdelenerek 12 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Söz konusu bu 12 kavramsal kategori katılımcı türü (öğretmen ve öğrenci) bakımından önemli derecede farklılık göstermiştir. Örneğin, öğretmenler “dinamik bir olgu olarak bilgi”, “güç/kontrol aracı olarak bilgi”, “yol gösterici olarak bilgi”, “sonsuz bir olgu olarak bilgi” ve “zorunlu bir gereksinim olarak bilgi” kategorilerini temsil eden metafor imgelerini, öğrenciler ise “besin/gıda olarak bilgi”, “başvuru kaynağı olarak bilgi”, “değerli bir varlık olarak bilgi”, “haz/mutluluk veren bir olgu olarak bilgi” ve “kaydedilmesi gereken bir olgu olarak bilgi” kategorilerini temsil eden metafor imgelerini birbirlerine kıyasla daha çok oranda üretmiştir. Geriye kalan iki kategoriye (koruyucu/ kurtarıcı/ iyileştirici olarak bilgi ve araç olarak bilgi kategorilerini) temsil eden metafor imgelerini öğretmen ve öğrenciler birbirlerine benzer oranlarda üretmiştir.

Bu araştırma ise ilköğretim birinci kademe öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının “okul” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarma amacına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlköğretim birinci kademe öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?
2. Bu metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
3. Bu kavramsal kategoriler katılımcı türü (öğrenci, öğretmen ve öğretmen adayı) bakımından farklılık göstermekte midir?
4. Bu kavramsal kategoriler öğrencilerinin sınıf düzeyleri (3, 4 ve 5. sınıflar) bakımından farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları (1) 2006–2007 ve 2007–2008 öğretim yılları Güz ve Bahar dönemlerinde Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü “Sınıf Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı”nda öğrenim gören sınıf öğretmenleri ile (2) bu öğretmenlerin kendi öğrencileri ve (3) aynı öğretim yıllarının Güz döneminde Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde “Eğitim Bilimine Giriş” dersini alan (1. sınıf) sınıf öğretmeni adaylarından oluşmaktadır (bakınız Tablo 1).

TABLO 1
Katılımcılar Hakkında Bilgi

Katılımcı türü, <i>f</i> (%)	Demografik özellik	<i>f</i> (%)
Öğrenci, 1204 (70,5)	Erkek	522 (43,4)
	Kız	682 (56,6)
	3. sınıf	384 (31,9)
	4. sınıf	364 (30,2)
	5. sınıf	456 (37,9)
Öğretmen, 85 (5)	Erkek	39 (45,9)
	Kadın	46 (54,1)
	3. sınıf	29 (34,1)
	4. sınıf	26 (30,6)
	5. sınıf	30 (35,3)
Öğretmen adayı, 420 (24,5)	Erkek	175 (41,7)
	Kız	245 (58,3)

Araştırmaya 39'u (%45,9) erkek ve 46'sı da (%54,1) kadın olmak üzere toplam 85 sınıf öğretmeni katılmıştır. Öğretmenlerin sınıf düzeyine göre dağılımı şöyledir: 29 üçüncü sınıf öğretmeni, 26 dördüncü sınıf öğretmeni ve 30 beşinci sınıf öğretmeni. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşları 22 ile 48 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 29'dur (standart sapma=4,77). Buna ek olarak, öğretmenlerin mesleki tecrübesi 1 ile 26 yıl arasında değişmekte olup, ortalama olarak 6 yıldır (standart sapma=4,68).

Araştırmaya 522'si erkek (%43,4) ve 682'si de kız (%56,6) olmak üzere toplam 1,204 ilköğretim öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımı şöyledir: 384 üçüncü sınıf öğrencisi, 364 dördüncü sınıf öğrencisi ve 456 beşinci sınıf öğrencisi. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 8 ile 12 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 11'dir (standart sapma=1,14).

Araştırmaya, ayrıca, 175'i erkek (%41,7) ve 245'i de kız (%58,3) olmak üzere toplam 420 sınıf öğretmeni adayı katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaşları 18 ile 22 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 19'dur (standart sapma=1,42).

Verilerin Toplanması

Katılımcıların okul kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak amacıyla onların her birinden "Okul ... gibidir, çünkü ..." cümlesini tamamlaması istenmiştir. Bu amaç için öğretmenlere ve öğretmen adaylarına sayfanın en üstünde bu ibarenin yazılı olduğu boş bir form verilmiştir ve

onlardan bu ibareyi kullanarak ve sadece tek bir metafor üzerinde yoğunlaşarak düşüncelerini dile getirmeleri istenmiştir. Ev ödevi olarak verilen bu projenin tamamlanması için öğretmen ve öğretmen adaylarına bir haftalık süre tanınmıştır. Bu süre zarfında öğretmenler aynı yolu izleyerek kendi öğrencilerinden de okul kavramına ilişkin bir benzetme üretmelerini sağlamıştır. Metaforun bir araştırma aracı olarak kullanıldığı çalışmalarda “gibi” kavramı genellikle metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki bağı daha net bir şekilde çağrıştırmak için kullanılmaktadır. Bu çalışmada “çünkü” kavramına da yer verilerek, katılımcıların kendi metaforları için bir gerekçe veya mantıksal dayanak sunmaları istenmiştir. Katılımcıların kendi el yazılarıyla kaleme aldıkları bu kompozisyonlar, bu çalışmada temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Verilerin Analiz Edilmesi

Katılımcıların geliştirdikleri metaforlar beş aşamada analiz edilmiştir: (1) kodlama ve ayıklama aşaması, (2) örnek metafor imgesi derleme aşaması, (3) kategori geliştirme aşaması, (4) geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması ve (5) nicel veri analizi için verileri SPSS paket programına aktarma aşaması.

Kodlama ve ayıklama aşaması

Bu aşamada öncelikle katılımcılar tarafından üretilen metaforların alfabetik sıraya göre geçici bir listesi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların yazılarında belli bir metaforu net bir şekilde dile getirip getirmediğine bakılmıştır. Bu aşamada basitçe her katılımcının sunduğu metafor kodlanmıştır (örneğin, “aile”, “fabrika”, vb.). Bu aşamada, ayrıca, herhangi bir metafor imgesini içermeyen kâğıtlar ile boş bırakılan kâğıtlar (n=221) ayıklanmıştır. Bazı katılımcılar, örneğin, bir metafor imgesini sunmak yerine, genel olarak, okulla ilgili kişisel düşüncelerini paylaşmıştır. Yine, bazı katılımcılar belli bir metafor imgesini dile getirdiği halde, söz konusu metafora ilişkin herhangi bir gerekçe (ya da mantıksal dayanak) sunmamıştır. Bazı katılımcılar da birden fazla kategoriye ait özellikleri içeren metaforlar üretmiştir. Bütün bu gerekçelere bağlı olarak 221 adet kâğıt elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Örnek metafor imgesi derleme aşaması

Katılımcıların zayıf yapıları metafor imgelerini içeren kâğıtların ayıklanmasından sonra, toplam 74 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Bu aşamada, bu metaforlar tekrar alfabetik sıraya göre dizilmiş ve ham veriler ikinci kez gözden geçirilerek her metaforu temsil eden katılımcı

kompozisyonlarından birer “örnek metafor ifadesi” seçilmiştir. Böylece, 74 metaforun her biri için onu en iyi temsil ettiği varsayılan katılımcı metafor imgelerinin derlenmesiyle birlikte bir “örnek metafor listesi” oluşturulmuştur. Bu liste, iki temel amaca yönelik olarak derlenmiştir: (a) metaforların belli bir kategori altında toplanmasında bir başvuru kaynağı olarak kullanmak ve (b) bu araştırmanın veri analiz sürecini ve yorumlarını geçerli kılmak.

Ancak, katılımcıların kendi el yazılarıyla kaleme aldıkları metafor kompozisyonları birkaç cümle ile birkaç sayfa arasında değişmiştir. Bu nedenle, seçilen bir metafor ifadesinin çok uzun olduğu durumlarda, katılımcıların kendi sözcükleri ve anlatım dili korunarak metaforun sadece en önemli boyutları aktarılmıştır. Aktarılmayan sözcükleri, cümleleri veya paragrafları simgelemek için metafor ifadesinde yan yana üç nokta (...) kullanılmıştır. Buna ek olarak, bir metafor imgesini kimin ürettiğine ilişkin kişisel bilgiler, söz konusu metafor ifadesinin hemen ardında yer alan parantez içinde kodlanmış olarak verilmiştir. Bu kodların anlamları şöyledir: (1) Metafor imgesinin kime ait olduğunu belirtmek için öğrenci, öğretmen ve öğretmen adayı sözcükleri kullanılmıştır. (2) Öğretmen ve öğrencilerin sınıf düzeylerini temsil etmek için 3, 4 ve 5 rakamları kullanılmıştır. (3) Katılımcıların cinsiyetlerini belirtmek için E ve K harfleri kullanılmıştır. (4) Öğretmenler tarafından üretilen metaforlarda, ayrıca, öğretmenin yaşını ve mesleki tecrübesini belirtmek amacıyla 32-8 gibi çift sayı kullanılmıştır; ilk sayı öğretmenin yaşını ve ikinci sayı da öğretmenin yıl olarak mesleki tecrübesini göstermektedir.

Kategori geliştirme aşaması

Bu aşamada, temel olarak katılımcılar tarafından üretilen metafor imgeleri okul olgusuna ilişkin sahip oldukları ortak özellikler bakımından irdelenmiştir. Bu işlem esnasında özellikle 74 metafor hakkında oluşturulan “örnek metafor listesi” baz alınarak her metafor imgesinin okul olgusunu nasıl kavramsallaştırdığına bakılmıştır. Bu amaç için, katılımcılar tarafından üretilen her metafor imgesi (1) metaforun konusu, (2) metaforun kaynağı ve (3) metaforun konusu ile kaynağı arasındaki ilişki bakımlarından analiz edilmiştir. Daha sonra her metafor imgesi okula ilişkin sahip olduğu perspektif bakımından belli bir tema ile ilişkilendirilerek (örneğin, “sevgi ve dayanışma yeri olarak okul”, vb.) toplam 10 farklı kavramsal kategori oluşturulmuştur. Tablo 2, kategori geliştirme aşamasında derlenen ve 74 adet metaforun belli bir kategori altında toplanmasında kullanılan özellikleri göstermektedir.

TABLO 2

Okula İlişkin 10 Kavramsal Kategori ve Onları Temsil Eden Özellikler (Özet)

<i>Sevgi ve dayanışma yeri olarak okul</i> — Okul, öğrencilerin sevgi ve aidiyet duygusunu geliştirir. — Okul, öğrencilerin işbirliği ve dayanışma içinde olmalarını sağlar. — Okul, öğrencileri manevi açıdan destekler.	<i>Bilgi ve aydınlanma yeri olarak okul</i> — Okul, bilginin temel kaynağıdır. — Okulun birincil görevi, öğrencilere bilgi aktarmaktır. — Okul, bilgisiyle çocukların dünyasını aydınlatır. — Okulun bilgiyi öğrencilere nasıl sunduğu önemlidir.
<i>Kültürleme ve şekillendirme yeri olarak okul</i> — Okul, toplumdaki kültür birliğini sağlamada önemli bir araçtır. — Okul, öğrencilerin kusurlarını teşhis ve tedavi eder. — Okul, her öğrenciyi toplumsal açıdan faydalı bir birey olarak yetiştirir. — Okul, öğrencileri önceden belirlenmiş bir kalıba sokar.	<i>Büyüme ve olgunlaşma yeri olarak okul</i> — Okul, çocukların bireysel gelişimini destekler. — Okul, öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını karşılar. — Okul ortamı, öğrencilerin sağlıklı gelişimi için elverişli olmalıdır.
<i>Hoş ve güzel bir yer olarak okul</i> — Okul, birey için sevinç ve mutluluk kaynağıdır. — Okul, insana huzur verir. — Okul, öğrenciler için zevkli ve eğlenceli bir ortamdır.	<i>Araç olarak okul</i> — Okul, birey için bir kişisel ve profesyonel gelişim aracıdır. — Okul, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olur. — Okulun nasıl yapılandırıldığı büyük önem arz etmektedir.
<i>Geleceğin umudu ve güvencesi olarak okul</i> — Okul, hayata hazırlıktır. — Okul, gelecek için hayati bir öneme sahiptir. — Okul, insan yaşamı için bir umut kaynağıdır.	<i>İş ve çalışma merkezi olarak okul</i> — Okul, öğrenci için bir iş yeri konumundadır. — Öğrenci, okul etkinliklerine aktif olarak katılır. — Öğrenciler okulda birlikte çalışır ve öğrenir, birbirlerinden bağımsız olarak değil.
<i>Disiplin ve kontrol merkezi olarak okul</i> — Okul, güç ve otoritenin simgesidir. — Okul kurallarına itaat zorunludur. — Okul, bir an önce terk edilmesi gereken bir ortamdır.	<i>Yol gösterici ve yönlendirici olarak okul</i> — Okul, çocukların bireysel özelliklerini su yüzüne çıkarır. — Okul, öğrenciler için bir rehber veya kılavuzdur. — Okul, bireylerin güvenli bir yaşam sürmesine katkıda bulunur.

Geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması

Geçerlik ve güvenilirlik, araştırma sonuçlarının inandırıcılığını sağlamak (veya artırmak) için kullanılan en önemli iki ölçüttür. “Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır” (Yıldırım & Şimşek, 2005, s. 257). Bu araştırmaya özgü olarak, araştırma sonuçlarının geçerliğini sağlamak amacıyla iki önemli işlem gerçekleştirilmiştir: (1) Veri analiz süreci (özellikle de 10 kavramsal kategoriye nasıl ulaşıldığı) detaylı bir şekilde açıklanmıştır. (2) Araştırmada elde edilen 74 metaforun her biri için onu en iyi temsil ettiği varsayılan bir örnek metafor imgesi derlenmiş ve bu metafor imgelerinin tümüne bulgular kısmında yer verilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan 10 kavramsal kategori altında verilen metafor imgelerinin söz konusu bir kavramsal kategoriyi temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda, aynı fakültede ders veren bir öğretim üyesine iki liste verilmiştir: (a) 74 adet örnek metafor imgesinin alfabetik sıraya göre dizili olduğu bir liste ve (b) 10 kavramsal kategorinin adlarını ve özelliklerini içeren bir liste (bakınız Tablo 2). Uzmandan bu iki listeyi de kullanarak birinci listedeki örnek metafor imgelerini ikinci listedeki 10 kavramsal kategoriyle (hiçbir metafor imgesini dışarıda bırakmayacak şekilde) eşleştirmesi istenmiştir. Daha sonra, uzmanın yaptığı eşleştirmeler araştırmacının kendi kategorileriyle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman’ın (1994: 64) formülü (Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı X 100) kullanılarak hesaplanmıştır. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında %97 oranında bir uzlaşma (güvenirlik) sağlanmıştır. Güvenirlik çalışması kapsamında görüşüne başvuru alan uzman sadece iki metaforu (“bıçak” ve “hayat” metaforlarını) araştırmacınınkinden farklı bir kategoriyle ilişkilendirmiştir. Bu durumda, Güvenirlik = $72 / 72 + 2 \times 100 = \%97$ olarak hesaplanmıştır.

Nitel veri analizi için verileri SPSS paket programına aktarma aşaması

Toplam 74 adet metaforun belirlenmesinden ve bu metaforların oluşturduğu 10 adet kavramsal kategorinin geliştirilmesinden sonra, bütün veriler SPSS istatistik programına aktarılmıştır. Bu işlemten sonra, ilk olarak

74 metaforu ve 10 kategoriye temsil eden katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Daha sonra, 10 kavramsal kategorinin katılımcı türüne (öğrenci, öğretmen ve öğretmen adayı) ve öğrencilerin sınıf düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğini sınamak için iki adet bağımsız Pearson χ^2 testi uygulanmış ve sonuçlar analiz edilerek yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, ilk olarak araştırmada elde edilen genel bulgulara değinilmektedir. Daha sonra, okul kavramına ilişkin olarak bu araştırmada geliştirilen 10 kavramsal kategori ve her bir kategorinin sahip olduğu özellikler, katılımcıların ürettiği örnek metafor imgeleriyle de desteklenerek tanıtılmaktadır. Son olarak, 10 kavramsal kategori katılımcı türü (öğrenci, öğretmen ve öğretmen adayı) ve öğrencilerin sınıf düzeyleri bakımından karşılaştırılmaktadır.

Genel Bulgular

Bu araştırmada elde edilen genel bulgulara göre, ilköğretim birinci kademe öğrenci, öğretmen ve öğretmen adayları okul kavramına ilişkin olarak toplam 74 adet geçerli metafor üretmiştir (bakınız Tablo 3). Toplamda, öğrenciler 53, öğretmenler 38 ve öğretmen adayları da 57 adet metafor üretmiştir. 74 metafordan 14 tanesi (*cennet, çiçek, el feneri, gül, harita, huzur, internet, kalp, merdiven, oyun parkı, öğretmen, sıkıcı bir yer, şirket ve umut ışığı*) sadece öğrenciler, 3 tanesi (*bıçak, dua ve kapı*) sadece öğretmenler ve 9 tanesi de (*arıtma tesisi, çömlek atölyesi, deniz feneri, hipodrom, krallıkla yönetilen bir ülke, resim atölyesi, trafik işaretleri, tren ve tur*) sadece öğretmen adayları tarafından üretilmiştir. Geriye kalan 48 metafordan 26'sı (*aile, alışveriş merkezi, anne, ayna, arıkovanı, arkadaş, asansör, bilgisayar, ev, fabrika, fırın, futbol takımı, gelecek, güneş, hastan, hayat, ışık, karınca yuvası, kitap, meyve ağacı, meyve bahçesi, mutfak, tarla, tiyatro oyunu, toprak ve yuva*) her üç gruptaki katılımcılar tarafından zikredilirken, 22 tanesi de (*anahtar, araba, bilgi merkezi, değirmen, demir atölyesi, gemi, hapisane, iş yeri, kafes, köprü, kutup yıldızı, kuyumcu atölyesi, kütüphane, lunapark, marangozhane, otobüs, pusula, rafineri, sihirli lamba, süpermarket, torna atölyesi ve tramvay*) herhangi iki farklı katılımcı grubu tarafından dile getirilmiştir.

Buna ek olarak, toplam 74 metafordan 7 tanesi (*bıçak, dua, el feneri, kapı, krallıkla yönetilen ülke, tur ve umut ışığı*) sadece bir katılımcı tarafından üretilmiştir. Geriye kalan 67 metaforu temsil eden katılımcı sayısı ise 2 ile 387 arasında değişmekte olup metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 23'tür. Böylelikle, toplam 74 metafordan sadece 15'i 23'ten

TABLO 3
Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategoriler (n=10)	f (%)	Metaforlar (n=74)	f (%)
Sevgi ve dayanışma yeri olarak okul	684 (40)	<i>Ev 387, yuva 147, aile 89, anne 41, arkadaş 10, futbol takımı 9, tur 1</i>	7 (9,4)
Bilgi ve aydınlanma yeri olarak okul	456 (26,7)	<i>Bilgi merkezi 184, kitap 59, meyve ağacı 55, güneş 50, öğretmen 27, bilgisayar 18, kütüphane 18, alışveriş merkezi 17, süpermarket 14, ışık 9, kalp 3, internet 2</i>	12 (16,2)
Kültürleme ve şekillendirme yeri olarak okul	162 (9,5)	<i>Fabrika 61, hastane 22, fırın 15, mutfak 12, resim atölyesi 9, değirmen 8, marangozhane 7, çömlek atölyesi 6, demir atölyesi 6, kuyumcu atölyesi 6, rafineri 5, arıtma tesisi 3, torna atölyesi 3</i>	13 (17,5)
Büyüme ve olgunlaşma yeri olarak okul	100 (5,9)	<i>Meyve bahçesi 40, toprak 33, tarla 27</i>	3 (4)
Hoş ve güzel bir yer olarak okul	96 (5,6)	<i>Çiçek 58, oyun parkı 13, gül 11, cennet 8, huzur 3, lunapark 3</i>	6 (8,1)
Araç olarak okul	58 (3,4)	<i>Otobüs 26, araba 7, tramvay 5, asansör 4, gemi 4, köprü 4, anahtar 3, merdiven 2, tren 2, bıçak 1, kapı 1</i>	11 (14,8)
Geleceğin umudu ve güvencesi olarak okul	47 (2,8)	<i>Hayat 21, tiyatro oyunu 17, gelecek 5, sihirli lamba 2, dua 1, umut ışığı 1</i>	6 (8,1)
İş ve çalışma merkezi olarak okul	45 (2,6)	<i>Ankovanı 19, karınca yuvası 14, iş yeri 10, şirket 2</i>	4 (5,4)
Disiplin ve kontrol merkezi olarak okul	31 (1,8)	<i>Hapishane 17, hipodrom 5, kafes 4, sıkıcı bir yer 3, krallıkla yönetilen ülke 1</i>	5 (6,7)
Yol gösterici ve yönlendirici olarak okul	30 (1,8)	<i>Ayna 7, pusula 7, harita 5, deniz feneri 4, trafik işaretleri 3, kutup yıldızı 2, el feneri 1</i>	7 (9,4)

Nor: Başat (23 ve üzeri katılımcı tarafından zikredilen) metaforlar koyu olarak verilmiştir. Bütün katılımcı grupları arasında yaygın olan metaforlar *italik* olarak verilmiştir. Rakamlar, kategorilerdeki katılımcıların ve metaforların sayısını (*f*) ve yüzdesini (%) belirtmektedir.

fazla (ortalamanın üzerinde) bir katılımcı grubu tarafından zikredilirken, 59 metafor ise 23'ten daha az sayıda (ortalamanın altında) bir katılımcı grubu tarafından üretilmiştir. 23 ve üzeri katılımcı grubu tarafından üretilen başat metafor imgeleri Tablo 4'te verilmektedir.

TABLO 4

23 ve Üzeri Katılımcı Tarafından Üretilen Başat Metafor İmgeleri

Metafor imgeleri	Öğrenci <i>f (%)</i>	Öğretmen adayı <i>f (%)</i>	Öğretmen <i>f (%)</i>	Toplam <i>f (%)</i>
Ev	377 (31,3)	9 (2,1)	1 (1,2)	387 (22,6)
Bilgi merkezi	180 (15)	4 (1)	-----	184 (10,8)
Yuva	131 (10,9)	13 (3,1)	3 (3,5)	147 (8,6)
Aile	60 (5)	21 (5)	8 (9,4)	89 (5,2)
Fabrika	8 (0,7)	43 (10,2)	10 (11,8)	61 (3,6)
Kitap	55 (4,6)	2 (0,5)	2 (2,4)	59 (3,5)
Çiçek	58 (4,8)	-----	-----	58 (3,4)
Meyve ağacı	36 (3)	16 (3,8)	3 (3,5)	55 (3,2)
Güneş	44 (3,7)	5 (1,2)	1 (1,2)	50 (2,9)
Anne	23 (1,9)	15 (3,6)	3 (3,5)	41 (2,4)
Meyve bahçesi	8 (0,7)	24 (5,7)	8 (9,4)	40 (2,3)
Toprak	8 (0,7)	19 (4,5)	6 (7,1)	33 (1,9)
Öğretmen	27 (2,2)	-----	-----	27 (1,6)
Tarla	4 (0,3)	18 (4,3)	5 (5,9)	27 (1,6)
Otobüs	1 (0,1)	25 (6)	-----	26 (1,5)

10 Kavramsal Kategori

Kategori 1: Sevgi ve dayanışma yeri olarak okul

Bu kategoriyi toplamda 684 katılımcı (%40) ve 7 metafor (%9,4) temsil etmektedir. Bu kategorideki başat metafor imgeleri şunlardır: *ev* ($f=387$), *yuva* ($f=147$), *aile* ($f=89$) ve *anne* ($f=41$). Buna ek olarak, *ev* ($f=387$), *yuva* ($f=147$), *aile* ($f=89$), *anne* ($f=41$), *arkadaş* ($f=10$) ve *futbol takımı* ($f=9$) benzetmeleri her üç gruptaki katılımcılar tarafından ortak olarak

üretimiştir. Bu kategoriye oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, öğrencilerin sevgi ve aidiyet duygusunu geliştirir. Örneğin:

“Okul anneye benzer, çünkü anne her zaman için çocuğunu kollar ve sever. Her zorluğa karşı hep onun iyiliğini düşünür... Annenin cefakârlığı, vefakârlığı vardır okulda. Bir annenin bütün çabası topluma hayırlı bir evlat yetiştirmekse, bu okul için de aynıdır.” (Öğretmen, 3, K, 26–4)

“Okul ev gibidir. Çünkü öğretmenler annem babam gibidir. Öğrenciler kardeşim ablam abim gibidir. Müdür de dedem gibidir. Okul bize sevgi verir. Öğretmenler bize her zaman şefkat gösterirler.” (Öğrenci, 3, K)

“Okul yuva gibidir. Çünkü her çocuğun iki yuvası vardır. Biri ev biri okuldur. Okulda sabah kalırız evde akşam kalırız. Okuldaki öğretmenler evdeki annemiz babamızdır. Okuldaki diğer öğrenciler de kardeşlerimizdir. Okul o yüzden yuva gibidir.” (Öğrenci, 5, K)

2. Okul, öğrencilerin işbirliği ve dayanışma içinde olmalarını sağlar. Örneğin:

“Okul bir futbol takımına benzer... Bir futbol takımında futbolcular ve teknik direktörler bulunur. Futbolcular hocalarının verdiği taktik doğrultusunda sahada oyunu kazanmak için ellerinden geleni yaparlar... İşte okul da böyledir. Öğretmenlerin eğitimi doğrultusunda öğrenciler öğrenim görürler. Eğer ki öğretmen öğrenci iletişimi güçlü olursa, aralarında birlik ve dayanışma oluşur...” (Öğretmen Adayı, 1, E)

“Okul bir tura benzer, çünkü bize yararlı olacak her türlü ortamı bir turla sağlayabiliriz. Mesela, yeni arkadaşlıklar kurarak kendimize sosyal bir çevre oluştururuz. Kurduğumuz bu sosyal çevre ile birlikte eğlenir, güzel vakit geçirip, çeşitli konularda paylaşımlarda bulunur, birbirimizden yeni ve farklı şeyler öğreniriz. Tüm bunların yanında gittiğimiz yerin tarihini, kültürünü, coğrafi özelliklerini öğreniriz. Bize bu konuda yardımcı olan kişi ise tur rehberidir. O bize gezdiğimiz yerler hakkında bilgiler vererek yeni şeyler öğrenmemizi sağlar... Bence okul da tıpkı tur gibidir. Çünkü okuldaki öğretmenlerimiz aracılığıyla yeni bilgiler öğrenirken, aynı zamanda arkadaşlık ilişkilerimizi geliştirip kendimize sosyal bir çevre oluştururuz. Bu çevre ile eğlenip, birlikte güzel vakit geçiririz...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

3. Okul, öğrencileri manevi açıdan destekler. Örneğin:

“Okul aile gibidir, çünkü okulda öğretmenler bize anne baba şefkati gösterirler. Bizi kendi çocukları gibi severler... Okulda arkadaşlarımız var. Onlar da bizim kardeşlerimiz gibidir.” (Öğrenci, 4, E)

“Okul arkadaş gibidir, çünkü arkadaş insana doğru yolu gösterir... Arkadaşımız bize destek olur. Okul da bize destek olur.” (Öğrenci, 4, E)

Kategori 2: Bilgi ve aydınlanma yeri olarak okul

Bu kategoriyi toplamda 456 katılımcı (%26,7) ve 12 metafor (%16,2) temsil etmektedir. Bu kategorideki başat metafor imgeleri şunlardır: *bilgi merkezi* (f=184), *kitap* (f=59), *meyve ağacı* (f=55), *güneş* (f=50) ve *öğretmen* (f=27). Buna ek olarak, *kitap* (f=59), *meyve ağacı* (f=55), *güneş* (f=50), *bilgisayar* (f=18), *alışveriş merkezi* (f=17) ve *ışık* (f=9) benzetmeleri her üç gruptaki katılımcılar tarafından ortak olarak üretilmiştir. Bu kategoriyi oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, bilginin temel kaynağıdır. Örneğin:

“Okul bilgi merkezine benzer, çünkü okul bütün öğrencilere bilgi dağıtır. Öğrenciler bilmediği çoğu şeyi okulda öğrenir.” (Öğrenci, 4, E)

“Okul bilgisayara benzer, çünkü bilgi orda saklıdır... Biz okula gelerek her gün değişik bilgiler öğreniyoruz ve okul bize her gün yeni bilgiler öğretiyor.” (Öğrenci, 4, E)

“Okul internete benze. Çünkü internette çok bilgi var...” (Öğrenci, 3, K)

“Okul kitap gibidir, çünkü bilgi doludur. Kitabı okudukça bilgi kazanırız. Okula gittikçe de bilgi kazanırız.” (Öğrenci, 5, K)

“Okul kütüphane gibidir. Çünkü kütüphanede birçok kitap vardır ve bu kitapların hepsi bilgi doludur. Okul da kütüphane gibi içinde birçok bilgi olan bir kurumdur...” (Öğrenci, 5, K)

2. Okulun birincil görevi, öğrencilere bilgi aktarmaktır. Örneğin:

“Okul alışveriş merkezine benzer. Çünkü nasıl ki alışveriş merkezine gittiğimizde ihtiyaçlarımızı alıyorsak, okula gittiğimizde de bilgi alırız. Alışveriş merkezine gitmeden önce ellerimiz bomboştur ama çıktığımızda ellerimiz dopdoludur. Aynı şekilde okula başlamadan önce kafamız bomboştur ama mezun olduğumuzda kafamız dopdoludur...” (Öğrenci, 5, K)

“Okul kalp gibidir. Çünkü kalp nasıl vücuda kan pompalarsa, okul da öğrencilere bilgi pompalar...” (Öğrenci, 5, E)

“Okul meyve ağacına benzer... Nasıl ki ağaç bize meyve verirse, okul da bize bilgi verir...” (Öğrenci, 5, K)

“Okul öğretmen gibidir, çünkü bize bilgi verir...” (Öğrenci, 3, E)

3. Okul, bilgisiyile çocukların dünyasını aydınlatır. Örneğin:

“Okul güneşe benzer. Çünkü güneş bize ışık verdiği gibi okul da bize bilgi verir. Güneş olmazsa hep gece, karanlık olurdu. Okul da böyledir. Okul olmazsa insanların hayatı hep karanlık yani gece gibi olurdu...” (Öğrenci, 5, E)

“Okul ışığa benzer, çünkü okul bizi bilgisiyle aydınlatır. Okula her baktığımda bilgi saçan bir ışık görüyorum...” (Öğrenci, 3, E)

4. Okulun bilgiyi öğrencilere nasıl sunduğu önemlidir. Örneğin:

“Okul süpermarket gibidir, çünkü bir süpermarketteki ürünleri dersler, tezgâhtarları da öğretmenler olarak düşünebiliriz. Bazı tezgâhtarlar müşterileri güler yüzle karşılar, onlarla sohbet eder, onlara en iyi hizmeti vermeye çalışır. Elindeki malı müşteriye en güzel şekilde sunmaya ve onu müşteriye satmaya çalışır. Okullardaki bazı öğretmenler de böyledir. Öğrencileri müşteri, öğretmenleri satış elemanı ve bilgiyi de satılacak mal olarak düşünürsek, bazı öğretmenler bu malı öğrencilerine en iyi şekilde sunmaya çalışırlar. Öğrencilerine karşı, tezgâhtar örneğinde olduğu gibi, hep güler yüzlüdür çünkü öğrencilerin bilgiyi satın alması öğretmen için çok önemlidir. Ama bazı tezgâhtarlar da asık suratlı, insan ilişkilerinden yoksun, nemelazımcı, müşteri malı alsa ne almasa ne nasıl olsa ben maaşımı alıyorum mantığı çerçevesinde hareket ederler. Okullardaki bazı öğretmenleri de bu çerçevede düşünebiliriz. Öğrencinin bir şeyler öğrenip öğrenmemesi onların umurunda değildir...” (Öğretmen Adayı, 1, E)

Kategori 3: Kültürleme ve şekillendirme yeri olarak okul

Bu kategoriyi toplamda 162 katılımcı (%9,5) ve 13 metafor (%17,5) temsil etmektedir. Bu kategorideki başat metafor fabrika (f=61) imgesi olmuştur. Buna ek olarak fabrika (f=61), hastane (f=22), fırın (f=15) ve mutfak (f=12) benzetmeleri her üç gruptaki katılımcılar tarafından ortak olarak üretilmiştir. Bu kategoriyi oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, toplumdaki kültür birliğini sağlamada önemli bir araçtır. Örneğin:

“Okul bir arıtma tesisi gibidir. Çünkü her kültürden, her kesimden gelen öğrenciler okulda eğitilir ve toplumun istediği bir vatandaş olarak tekrar topluma geri gönderilir... Öğrenciler sosyal bir varlıktır, bu nedenle sosyal çevreden gelen olumsuz davranışlar öğrencileri etkiler. Okul bütün öğrencilerin durumlarını tahlil ederek onların davranışlarını topluma uyumlu hale getirmeye çalışır, tıpkı bir su arıtma tesisi gibi. Nasıl ki su arıtma tesisi suyu artarak zaten içinde var olan minerallerin, vitaminlerin ortaya çıkmasını ve

insana faydalı hale gelmesini sağlıyorsa, okul da tıpkı böyledir. Zaten öğrencide var olan ama onun farkında olmadığı yetenekleri ortaya çıkarır. Nasıl ki su arıtma tesisi suyun içindeki zararlı bakterileri, zehirli materyalleri yok ediyorsa, okul da öğrenciyi yanlış sevk edecek düşünceleri, davranışları ve kötü alışkanlıkları yok eder...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

“Okul değirmen gibidir. Çünkü öğrencileri hammadde olarak alır, öğretür ve mezun eder. Mesela un değirmenini ele alalım. Buğdayı alır, yıkar, kurutur, kepeği ayırır ve öğüterek un haline getirir. Okul da tıpkı değirmen gibi öğrenciyi alır. Önce kötü alışkanlıklarından uzaklaştırır. Daha sonra gereksiz huylarından arıtır ve disipline etmeye çalışır... Un haline gelmiş buğday artık ekmek yapımına hazırdır. Okulu bitiren öğrenci de artık topluma karışmaya hazırdır...” (Öğretmen, 4, K, 26-5)

2. Okul, öğrencilerin kusurlarını teşhis ve tedavi eder. Örneğin:

“Okul, insanların derterleriyle uğraşan, onları iyileştirmek için çarpınan doktorların bulunduğu hastanelere benzer. Çünkü herhangi bir hastalığa yakalandığında insanlar iyileşmek için hastaneye giderler. Orada bazı testler yapılır, hastalık tanınır, teşhis konur ve tedavi yapılır... Nasıl hastalanan insan doktora gidiyorsa, anne ve babalar da çocuklarının eksik yönlerinin anlaşılması ve toplumun hastalıklarından arındırılması için onları okula gönderirler. Okulda öğrencilerin kişilikleri tanınır, nasıl yetiştiği, nasıl yönlendirilmesi gerektiği belirlenir. Öğrencinin okula gelmeden önce kazandığı kötü alışkanlıklar unutturulur, tıpkı hastanede hastaya uygulanan tedavi gibi...” (Öğretmen Adayı, 1, E)

“Okul rafineri gibidir, çünkü rafineriler arıtım hanelerdir. Okullar da bir bakıma arıtım yapırlar. Rafinerilerde petrol, şeker, yağ, atık su gibi maddeler vardır. Bu arıtımda esas olan arıtılan maddedeki zararlı unsurların tasfiye edilmesidir. Mesela, petrolü benzin olarak kullanmak istiyorsak petrolde var olan ama benzin olmak bakımından işimize yaramayacak unsurlar rafineride tasfiye edilir. Rafineriler petrolden benzin elde etmekle kalmazlar, buna ek olarak benzini kullanım amacı bakımından güçlendirirler... Okul da çocukları alır, tıpkı rafineri gibi onlarda bulunan işe yaramaz unsurları tasfiye eder ve ‘işe yarar’ olmaları için gereken katkıları onların muhteviyatına ekler. Okul bu işleri yaparken daha çok öğrencilerin zihin dünyalarını arıtır, saflaştırır... İşte okulun temel amacı budur: arıtmak ve işe yarar hale getirmek.” (Öğretmen, 4, E, 22-1)

3. Okul, her öğrenciyi toplumsal açıdan faydalı bir birey olarak yetiştirir. Örneğin:

“Okul fabrikaya benzer... Mesela, tarladan gelen pamuk fabrikada işlenerek giysi yapılır ve insanlar beğenisin diye fabrikada çalışan kişiler de yaptıkları

giysileri çeşitli renklerle süsleyerek güzel hale getirirler. Fabrikada çalışan kişiler insanlara yazlık, kışlık giysi yaparlar ve bu sayede yazken yanmıyoruz kışken üşümüyoruz...” (Öğrenci, 4, E)

“Okul fırına benzer, çünkü çocuk okula geldiği zaman un misali işlenmeye, şekil verilmeye, pişirmeye hazır bir haldedir. Fırında hamura şekil verilir ve insanların hizmetine ekmek, çörek veya simit olarak sunulur. Fırıncılar ise kusursuz bir iş çıkarmak için var güçleriyle çalışırlar... Okul da fırına benzer. Fırıncı ise öğretmeni temsil eder. Elindeki hamura yani öğrenciye kendi bilgisi doğrultusunda şekil verir...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

“Okul kuyumcu atölyesine benzer. Kuyumcular, ellerine gelen çeşitli madenlere şekil veren kişilerdir. Kuyumcuların eline altın, gümüş, pırlanta gibi madenler gelir. Kuyumcular, bu madenlerden özellik ve kalitelere göre yüzük, kolye, bilezik veya küpe gibi takılar yaparlar. Bu takılara değer kazandıran iki önemli etken vardır. Bunlardan birincisi madenin kendisinin sahip olduğu değerdir; ikincisi ise kuyumcunun bilgi, beceri ve tecrübesiyle madene şekil verdiği maharetli elleridir... Nasıl ki bir madenin işlenip değerli bir mücevher haline getirilebilmesi için bir kuyumcu atölyesine girmesi ve buradaki maharetli ellerde işlenmesi gerekiyorsa, bir çocuğun da yetiştirilip sosyal hayata hazırlanması ve topluma yararlı bir birey haline gelebilmesi için okula ve okuldaki maharetli ellere ihtiyaç vardır...” (Öğretmen, 4, E, 32–8)

“Okul marangozhaneye benzer... Marangozhane çeşitli ağaçların şekillendirildiği ve insanlar için muhtelif ürünlerin elde edildiği imalathanelerdir. Orada marifetli usta eller vasıtasıyla ağaç tomrukları, yeni şekil ve suretlere bürünür. Bu değişim sürecinde tamamen farklı ürünler ortaya çıkar. Kimisi masa, kimisi sandalye, kimisi kapı veya pencere, vs olarak insanların hizmetine sunulur. Öğrenci de böyle değil midir? Ona da marangozun eline bırakılan bir tomruk misali desen desen, motif motif kültür işlenmez mi? O da zaman içerisinde yepyeni bir şahsiyet ve kişiliğe bürünmez mi? . .” (Öğretmen Adayı, 1, K)

“Okul mutfağa benzer. Yoğrulup şekillendirilmeyi bekleyen hammaddemiz de öğrencidir. Öğretmen ise bu hamuru yoğurup maharetli elleriyle şekillendirecek aşçı. Ortaya iyi bir helvanın çıkabilmesi için iş sadece aşçıya, sınıf ortamı olarak tasvir ettiğimiz mutfağa veya işlenecek malzeme olan öğrenciye düşmüyor. Örneğin, elimizdeki malzeme kaliteli olmazsa veya mutfağımızdaki materyaller eksik olursa dört dörtlük mahsul beklememiz her mekân ve koşulda doğru olmaz. Aynı şeyi öğrenci için de düşünebiliriz. Mesela, bazı dersler için uygulama yapacak materyal çok önemlidir... Bu benzetmedeki en büyük rol ise kuşkusuz öğretmenindir, çünkü unu, şekeri karacak olan da mutfağı kullanacak olan da odur...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

“Okul resim atölyesi gibidir. Çünkü resim atölyesinde ressamın elinde şekillenen resimler vardır. Okulda ise öğretmenlerin elinde şekillenen öğrenciler... Her resim yeni bir başlangıç, yeni bir serüvendir sanatçı için ve resimler her yönüyle (renk, konu, figür, vb) bambaşkadır. Çünkü her ressam farklı bir amaç ve beklentiyle yola çıkar, ...her ressamın fırçayı tuvale vuruşu bile farklıdır. Tıpkı, her öğretmenin eğitim anlayışı ve hayat felsefesi gibi. Her öğretmen öğrencilerini farklı benimser ve onları kendi hayat felsefesi ve eğitim anlayışı doğrultusunda şekillendirmeye, dolayısıyla değiştirmeye çalışır... Bu noktada öğrenci okula ilk gelişyle boş bir tuvalden farkıdır...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

4. Okul, öğrencileri önceden belirlenmiş bir kalıba sokar. Örneğin:

“Okul çömlek atölyesine benzer. Öğrenciler çamur, öğretmen ise bu çamura şekil veren zanaatkârdır... Çömlekçinin elindeki çamur hızlı ve sürekli bir değişim içindedir. O kadar yumuşaktır ki her şekli almaya müsaittir... Eğer zanaatkâr çömleği iyi şekillendirirse, çömlek güzel görünür. Eğer çirkin bir şekil verirse de, yamuk yumuk bir varlık ortaya çıkar. Öğretmen de öğrenciye iyi veya kötü şekil verebilir...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

“Okul demir atölyesine benzer. Çünkü okula her yönüyle saf ve şekillenmeye uygun çocuklar gelir... Burada demirin özelliği kadar demircinin hüneri ve marifeti de önemlidir. Demirci yani öğretmen nasıl bir şey oluşturacağını iyi kestirmeli, plan ve projesini ona göre yapmalıdır...” (Öğretmen Adayı, 1, E)

“Okul insan yavrusunu hayata hazırlayan ve içi sabır küpü olan öğretmenlerle dolu bir torna atölyesi gibidir. Çünkü her ortamdan gelen ve evlerinden farklı davranışlar almış öğrencilere önce alışık olmadıkları bir davranış kazandıracaksınız ve sonra kazandırdığınız bu davranışın öğrencide kalıcı olması için sabırla bekleyeceksiniz! . . Bu yüzden ben okulu bir torna atölyesine benzetiyorum.” (Öğretmen, 5, E, 42–18)

Kategori 4: Büyüme ve olgunlaşma yeri olarak okul

Bu kategoriye toplamda 100 katılımcı (%5,9) ve 3 metafor (%4) temsil etmektedir. Bu kategorideki başat olan ve her üç gruptaki katılımcılar tarafından ortak olarak üretilen metafor imgeleri şunlardır: meyve bahçesi (f=40), toprak (f=33) ve tarla (f=27). Bu kategoriye oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, çocukların bireysel gelişimini destekler. Örneğin:

“Okul benim meyve bahçeme benzer. Yavrularım değişik tatlarda meyve veren ağaçlardır. Üç tane elma ağacım varsa bile biri ekşi, biri tatlı, biri mayhoştur. Hepsinin tadı bambaşkadır. Hepsinin aynı olmasının imkânı yoktur. Bizler ne kadar tek bir kalıba sokmak istesek de, bu ağaçları aynı zamanda sulasak da, topraklarını aynı zamanda değiştiresek de hepsi çok değişik zamanlarda meyve verirler. Rahatsız ve isteksiz olduğumda sanki ağaçlarım boynunu büker. Havasını, suyunu, toprağını versem de ilgimi hissetmedikleri anda kurumaya yüz tutarlar. Sonra bakarım ki bahçem bu yıl meyve vermeyecek hemen kendime gelirim. Yapraklarını, gövdesini okşarım ağaçlarımın. Hiç nankörlük etmeden yapraklarını yeşertip, pırl pırl parlarlar, tıpkı sevgi dolu gözleri gibi...” (Öğretmen, 3, K, 26-5)

2. Okul, öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını karşılar. Örneğin:

“Okul tarlaya benzer. Çünkü okul da bir nevi ürün yetiştirir... Tarlalar insanlar tarafından işlenir ve orada zevkle yediğimiz sebzeler yetiştirilir. Okulların ürünleri ise öğrencilerdir... Bir çiftçi nasıl özenle tarlada sebzesini yetiştirirse okulda da öğretmenler gerekli dikkati, özeni göstererek öğrencileri yetiştirir... Tarlada yetiştirilecek çeşitli sebze ve meyvelerin özelliklerine göre davranılır. Kimilerinin az su, kimilerinin fazla güneş, vb. çeşitli ihtiyaçları karşılanır. Okullarda da öğrencilerin çeşitli ihtiyaçları, istekleri karşılanır... Tarlalarda iyi ürünler yetiştiği gibi kötü ürünler de yetişmektedir. Çiftçilerin ikincil ürün dedikleri mahsuller mutlaka olmuştur. Okullarda da iyi yetiştirilememiş öğrenciler vardır. Bu öğrenciler diğerleri gibi okuldan yararlanamamıştır...” (Öğretmen, 3, K, 26-3)

3. Okul ortamı, öğrencilerin sağlıklı gelişimi için elverişli olmalıdır. Örneğin:

“Okul verimli toprak gibidir, çünkü üzerinde her türden bitki, fidan yetiştirilebilir. O fidanlar ise öğrencilerdir... Çok nadir yetişen bir bitki bile olsa, toprağı iyi olup, öğretmenleri de bir su gibi onu yeniden hayata kazandırınca o bitki orada yetişir. İsterse çok nazik veya kurumaya yüz tutmuş bir bitki olsun, verimli bir toprakta ve gerektiği su miktarında yetiştirilirse bitki kendini toparlar, büyür...” (Öğrenci, 5, K)

Kategori 5: Hoş ve güzel bir yer olarak okul

Bu kategoriyi toplamda 96 katılımcı (%5,6) ve 6 metafor (%8,1) temsil etmektedir. Bu kategorideki başat metafor imgesi *çiçek* ($f=58$) olmuştur. Öğretmenler bu kategoriye ait herhangi bir metafor üretmemiştir. Bu kategoriyi oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, birey için sevinç ve mutluluk kaynağıdır. Örneğin:

“Okulu cennete benzetirim çünkü okulum çok güzel. Ben okulumu çok seviyorum.” (Öğrenci, 3, K)

“Okul çiçek gibidir. Çünkü bir çiçek nasıl güzel kokuyorsa okul da öyle kokar. Çiçek nasıl etrafına hoş kokular saçarsa, okul da öyledir...” (Öğrenci, 5, K)

2. Okul, insana huzur verir. Örneğin:

“Okul güle benzer, çünkü çok güzel olduğu için... Gül mis gibi kokar. Okul da mis gibi kokar.” (Öğrenci, 4, E)

“Okul huzur gibidir, çünkü okula gelmek insana huzur verir...” (Öğrenci, 3, E)

3. Okul, öğrenciler için zevkli ve eğlenceli bir ortamdır. Örneğin:

“Okul lunaparka benzer, çünkü orada herkesin zevkine hitap edebilecek çeşitlikte oyuncaklar, etkinlikler vardır. Lunaparka girdiğimizde hepimiz keyif aldığımız, eğlenbildiğimiz tarafa koşarız... Okul da buna benzer. Öğrenciler çeşitli etkinlikler yoluyla neler yapabileceklerini keşfederler. Mutlu olmayı, seçim yapabilmeyi öğrenirler. En önemlisi de kendi istek ve beklentilerinin farkına varırlar.” (Öğretmen Adayı, 1, K)

“Okul oyun parkı gibidir. Çünkü teneffüs saatinde oyun oynarız. Okulda arkadaşlar var, teneffüs oldu mu arkadaşlarla oyun oynarız ve koşuştururuz...” (Öğrenci, 3, E)

Kategori 6: Araç olarak okul

Bu kategoriyi toplamda 58 katılımcı (%3,4) ve 11 metafor (%14,8) temsil etmektedir. Bu kategorideki başat metafor imgesi *otobüs* ($f=26$) ve her üç gruptaki katılımcılar tarafından ortak olarak dile getirilen metafor imgesi de *asansör* ($f=4$) olmuştur. Bu kategoriyi oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, birey için bir kişisel ve profesyonel gelişim aracıdır. Örneğin:

“Okul araba gibidir... Çünkü okul insanın bir meslek veya iş sahibi olmasını sağlar. Araba bir ulaşım aracıdır. Okul ise bir eğitim aracıdır.” (Öğrenci, 4, K)

“Okul gemiye benzer, çünkü uçsuz bucaksız denizler üzerinde içindeki yolcularını başka limanlara taşımaya çalışır. Rotasında hiçbir sapma olmadan yolcularını istenilen yerlere ulaştırır... Öğretmen geminin kaptanıdır. Geminin

karaya ulaşması da bireylerin hayata atulmasını temsil eder...” (Öğretmen Adayı, 1, E)

“Okul otobüse benzer. Çünkü otobüs gibi, okul da bizi varacağımız yere götürür. Otobüsün yolcuları sınıf arkadaşlarımıza, şoför de öğretmene benzer... Okul insanların istedikleri hedefe ulaşmaları için bir araçtır. Otobüse sürekli birileri biner, birileri otobüsten iner, ama otobüs her zaman yoluna devam eder. Okul da aynı şekildedir. Bir öğrenci gelir, okur ve mezun olur ama onun yerine her zaman yenisi gelir.” (Öğretmen Adayı, 1, E)

“Okul tramvaya benzer, çünkü herkes bir hedefle biner. Bir seferde yüzlerce insanı gitmek istediği yere ulaştırır. Fakat mühim olan gitmek istediğin yeri bilmektir. Her ne kadar her şey vatmanın elinde gibi görünse de her şey sizin elinizdedir. Sefer boyunca size birçok durak sunar, isterseniz hedefinizi değiştirebilirsiniz... Tramvay sadece araçtır, tüm öncelik yolcunundur, tramvayın görevi de yolcunun hedefine en iyi şekilde ulaşmasını sağlamaktır... Okul da insanlar için bir amaç değil, bir araçtır...” (Öğretmen Adayı, 1, E)

“Okul tren gibidir. Nasıl ki tren her durakta duruyor, yolcu alıp aynı zamanda yolcu bırakıyorsa, okul da her sene yeni öğrenciler alıp aynı zamanda mezun vermektedir. Trenin yolcularını taşımak için vagonları vardır, okulun öğrencilerine eğitim vermek için sınıfları vardır. Okul verdiği eğitimle insanı hayatındaki hedeflerine, amaçlarına ulaştırmak için var olan çok önemli bir kurumdur. Tren insanları bir yerden başka bir yere taşımak için var olan önemli bir ulaşım aracıdır. Okul verdiği eğitimle öğrencileri hayatlarındaki amaçlarına taşır. Tren de insanları gitmek istedikleri yere taşır...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

2. Okul, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olur. Örneğin:

“Okul anahtara benzer. Çünkü insanın önüne farklı kapılar açar. Anahtarla nereyi açacağına, nasıl açacağına insanın kendisi karar verir. Herkesin ondan yararlanış şekli farklıdır... Okul da böyledir. O vardır ama ondan yararlanmak yine insanın kendi elindedir. Kimi insan okullu olmanın tüm avantajlarını sonuna kadar kullanır, önüne yeni ufuklar açar. Hayata bakışını ona göre belirler, rotasını ona göre çizer. Yaşamın şeklini ona göre düzenler... Okul sadece bir araçtır, anahtar gibi. İkisi de kapı açar sadece. İçeri girip girmemek insanın kendi elinde olan şeydir artık...” (Öğretmen, 3, K, 25–3)

“Okul asansör gibidir. Çünkü hem okul hem de asansör bireyi istediği yere ulaştırmakla sorumlu bir araçtır. Nasıl ki asansöre binen bireyler yukarı çıkacaklarını veya aşağıya inceklerini kendileri belirliyor ve asansör de bir araç olarak bu görevi yerine getiriyorsa, okul da tıpkı asansör gibi bireyleri hayatta

ulaşmak istedikleri noktaya ulaştırmakta ya da yapmak istedikleri bir mesleğe ait bilgileri kazandırmakla bireylere karşı bir araç görevi taşımaktadır...” (Öğretmen, 3, E, 48–26)

“Okul kapıya benzer. Çünkü kapılar bizi diğer tarafa geçiren sınırlardır. Onları geçmeden diğer tarafa ulaşamazsınız. Kapı, doğruyla yanlışın, iyi ile kötünün, geçmişle geleceğin, cehaletle eğitimin sınırınıdır. Hayatımızda da bizim için sınırlar vardır. Bu sınırları aşmak, okul gibi kurumların sayesinde olur. Sınırları aşmak için çeşitli kapılardan geçmek zorundayız. Bu kapılar bizi hep bir sonraki aşamaya taşır. Eğer önümüze çıkan kapılardan geçmez ve bir sonraki kapıya ulaşmazsak, hayatımız bir önce geçtiğimiz kapı ile geçemediğimiz kapının arasında sıkışır kalır. Ancak o iki kapının aralığındaki boşluğun bize imkân tanıdığı alanda yaşayabiliriz. Tıpkı okuduğumuz okulların bize verdiği hareket alanı gibi. Ne kadar çok okul faktörünü yaşamamıza katarsak, hareket alanımız da o ölçüde artar.” (Öğretmen, 5, K, 33–10)

“Okul köprü gibidir... Okul öğrencinin hedefine ulaşması için bir araçtır, çünkü yolun sonunda öğrencinin varmak istediği bir meslek vardır. Her öğrenci idealindeki mesleğe ulaşmak ister. İşte okul, meslek ile öğrenci arasındaki köprü gibidir. Bu köprüyü geçmek de o kadar kolay değildir. Zaman içinde öğrencinin önüne bazı zorluklar, aşması gereken engeller çıkar. Bunlar sınavlardır... Öğretmen, köprü üzerinde uzanan yardım elidir. Eğer öğrencinin elinden doğru zamanda tutarsa, düşmek üzere olan birini karşıya geçirebilir...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

“Okul merdivene benzer, çünkü merdivenlerde basamaklar vardır. Bu basamakların her biri bir sınıftır. İlki 1. sınıf, ikincisi 2. sınıf...bunlar böyle devam eder gider. Biz de bu basamakları teker teker çıkarız. Ve bu basamakları çıktıkça merdivenin sonuna doğru yaklaşıyoruz. Bu merdivenin sonunda da çok güzel bir hayat vardır. Bu hayat gerçekten de çok güzeldir.” (Öğrenci, 5, E)

3. Okulun nasıl yapılandırıldığı büyük önem arz etmektedir. Örneğin:

“Okul bıçağa benzer. Çünkü bıçak özellikle mutfakta kullanılan bir malzeme olarak düşünüldüğünde, son derece kullanışlı ve pratik bir araçtır. Buna karşın, bıçak bir katilin elinde çok etkili bir pusata dönüşebilecek bir araçtır. Bir evin mutfağı için vazgeçilmez bir araç olan bıçak, bir katilin elinde korku salan bir silahtır... Okullar toplumların vazgeçilmez kurumları olmuşlardır. Doğru yapılandırıldıkları sürece hata yapma olasılığı yoktur. Var oluş amacından uzaklaşmış, yalnızca bürokratik gerekleri yerine getiren okullar ise bir katilin elindeki bıçak gibi çevresine korku saçan birer pusata dönüşürler...” (Öğretmen, 4, K, 25–3)

Kategori 7: Geleceğin umudu ve güvencesi olarak okul

Bu kategoriye toplamda 47 katılımcı (%2,8) ve 6 metafor (%8,1) temsil etmektedir. Bu kategoriye oluşturan metaforlardan hiçbiri ortalamanın üzerinde bir değer alamamıştır, ancak *hayat* (f=21), *tiyatro oyunu* (f=17) ve *gelecek* (f=5) benzetmeleri her üç gruptaki katılımcılar tarafından ortak olarak zikredilmiştir. Bu kategoriye oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, hayata hazırlıktır. Örneğin:

“Okul hayata benzer, çünkü hayatı acısıyla, tatlısıyla, sevinciyle, hüznüyle yaşarsınız. Yaşadığımız her gün bir şeyler öğrenir, hayattan bir ders alırız. Okul da böyledir... Okulda gerçeklerle yüzleşir hayata hazırlanırız. Okulda dostluğu, paylaşmayı, herkesin iyi ve herkesin de kötü olmadığını yaşayarak öğreniriz... Okul hayatın minyatürüdür.” (Öğretmen, 4, K, 27–4)

“Okul, binlerce duygu, sayısız jest ve mimiklerden oluşan bir tiyatro oyunu gibidir... Bir oyun vardır, roller bellidir, kostüm ve dekor da hazırdır... Her senaryoda ölüm, doğum, mutluluk, hüznün, paylaşım ve rekabet vardır. Duygular ne kadar farklı olsa da oyun aynıdır... Okul bence hayatın kısa bir provasıdır.” (Öğretmen, 3, K, 30–4)

2. Okul, gelecek için hayati bir öneme sahiptir. Örneğin:

“Okul geleceğe benzer, çünkü bizi geleceğe hazırlar. Gelecekte önümüze çıkacak zorluklarla nasıl baş edeceğimizi öğretir. Gelecekte rahat etmemizi sağlar. Mesela büyüdüğümüzde bir meslek sahibi olduğumuzda rahat ederiz. Çocuklarımızı okula yollayıp onları da geleceğe hazırlarız. Eğer okula gitmezsek gelecekte hayatımızda büyük zorluklar çıkar. Okula biz gitmediğimiz için gelecekte çocuklarımızı okula yollayamayız. Onlar da bizim gibi zorluklarla karşılaşır. Okul geleceğimizin serüvenidir. Okul bizi geleceğe hazırlar. Bize geleceği öğretir.” (Öğrenci, 4, E)

3. Okul, insan yaşamı için bir umut kaynağıdır. Örneğin:

“Okul dua gibidir. Çünkü dua bir umuttur. Bir dilek, bir beklentidir. Bizler hep gelecekle ilgili iyi ve güzel şeyler beklemez miyiz? Her zaman kötülüklerden korunmak istemez miyiz? Okul da böyledir. Daha ilk gün okula adımımızı atarken iyi ve güzel şeyler bekleyerek okula gitmez miyiz? Ebeveynlerimizin ve bizim gelecekle ilgili en büyük umudumuz değil midir okul? Okula gönderirken ‘okuyup adam olsun demek’ bir dua değil midir? ‘Çocuğum kötü yola düşmesin, cahil kalmasın ve kötü arkadaşlar edinmesin’ diye çocuğunu okula göndermek, gerçekleşmesini istediğimiz bir umut, bir dilek, yani bir dua değil midir?” (Öğretmen, 4, K, 27–5)

“Okul sihirli lamba gibidir. Herkesin sahip olmak istediği bu lambanın içine küçük yaşlarda merak ve heyecanla giriyoruz. Lambanın içinde farklı birçok şeyle karşılaşırız. Her öğrendiğimiz şeyde lambanın sihrinden bir parça da biz kazanıyoruz. Ve gün gelip lambanın içinden çıkma zamanı gelince kapıyı çalıyoruz. Eğer sihirli lambamız yüreği sevgi dolu, mesleğini yerine getiren ellerde ise içinden çıkacakların mucizesi her kapıyı açıyor. Tutulan dilekler bütün toplum adına yerine geliyor. Çünkü sihirli lambanın çocukları başarıdan başarıya koşuyor. Ama lambamız iş bilmez kişilerin ellerine düşerse, lambadan çıkan çocuklarımız da ayakları üzerinde bile duramayan bireyler oluyorlar...” (Öğretmen, 5, K, 36–17)

“Okul bir umut ışığına benzer. Çünkü ben okula gelmeden önce bir umudum yoktu. Ama okula başladığım günden beri benim bir umudum var, öğretmen olmak. Bu nedenle ben okula gidiyorum.” (Öğrenci, 3, K)

Kategori 8: İş ve çalışma merkezi olarak okul

Bu kategoriyi toplamda 45 katılımcı (%2,6) ve 4 metafor (%5,4) temsil etmektedir. Bu kategoriyi oluşturan metaforlardan hiçbiri ortalamasının üzerinde bir değer alamamıştır, ancak *Arıkovanı* ($f=19$) ve *karınca yuvası* ($f=14$) metaforları her üç gruptaki katılımcılar tarafından ortak olarak zikredilmiştir. Bu kategoriyi oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, öğrenci için bir iş yeri konumundadır. Örneğin:

“Okul iş yerine benzer. Çünkü okulda çalışılır, iş yapılır ve öğrenilir... Öğrencilik bir meslektir. Bu durumda bir meslek sahibi olan öğrenciler de iş yerine yani okula giderler. Mesela, doktorlar da hastaneye giderler...” (Öğrenci, 4, K)

“Okul şirket gibidir. Çünkü içinde insanlar yaşar ve çalışır. Okuldaki öğrenciler de çalışır...” (Öğrenci, 3, K)

2. Öğrenci, okul etkinliklerine aktif olarak katılır. Örneğin:

“Okul arı kovanına benzer. Çünkü birçok arı bal yapmak için kovana girip çıkar. Okul da arı kovanına benzer. Vızır vızır çalışsan, okula gelip giden öğrenciler ise arılara benzer...” (Öğrenci, 5, K)

3. Öğrenciler okulda birlikte çalışır ve öğrenir, birbirlerinden bağımsız olarak değil. Örneğin:

“Okul karınca yuvası gibidir, çünkü...biliriz ki karıncalar yaz kış demeden birbirleriyle işbirliği içerisinde çalışarak sürekli yiyecek bulmak ve karınlarını doyurmak için uğraşırlar. O kadar azimlidirler ki kendilerinden kat kat büyüklükteki yiyecekleri bile taşıyabilirler. Eğer taşıyamayacakları bir yükse hemen arkadaşlarını çağırırlar ve el birliği ile o kocaman parçayı büyük bir

azimle yuvalarına taşırlar... İşte öğrenciler de karıncaya benzer. Onlar da karıncalar gibi hiç durmadan azimle çalışırlar. Onlar da karıncalar gibi sürekli işbirliği içerisinde çalışarak birçok şeyi başarırlar... Öğrenciler de karıncalar da gelecekteki durumlarını düşünerek çalışırlar. Ortak amaçları bakımından usanmadan sürekli çalışmaktır..." (Öğretmen Adayı, 1, K)

Kategori 9: Disiplin ve kontrol merkezi olarak okul

Bu kategoriyi toplamda 31 katılımcı (%1,8) ve 5 metafor (%6,7) temsil etmektedir. Bu kategoriyi oluşturan metaforlardan hiçbiri ortalamanın üzerinde bir değer alamamıştır, ancak *hapishane* (f=17) metaforu diğer metaforlara kıyasla daha çok sayıda zikredilmiştir. Ayrıca, öğretmenler bu kategoriye ait herhangi bir metafor üretmemiştir. Bu kategoriyi oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, güç ve otoritenin simgesidir. Örneğin:

"Okul krallıkla yönetilen bir ülkeye benzer. Çünkü yönetim belirli bir zümrenin elindedir. Her sınıf bir şehir ve içindekiler de o sınıfın yerleşimcileridir, yani öğrenciler. Her şehrin de ayrı bir yöneticisi vardır. Bu yöneticiler de öğretmenlerdir. Krallığın yaşam kuralları, kral ve onun yakın çevresi tarafından belirlenir. Bu kurallar kesindir. Krallığın halkı olan öğrenciler ise bu kurallar çerçevesinde hareket ederler ve hiçbir şekilde bu kuralların oluşumunda söz sahibi değildirler. Halktan biri bu kurallardan birini yerine getirmedeği zaman değişik cezalara çarptırılır. Bu cezalar bazen şehirden yani sınıftan atılma, bazen yaşam notundan yani ders puanından eksiltme, bazen de ülkeden yani okuldan belirli bir süre sürgün edilmektir. Kral ve zümresi değişik zamanlarda halk arasında kurallara aykırı bir durum var mı diye teftişe çıkarlar. Şehirleri tek tek gezerler ve kurallara aykırı buldukları kişileri kendi halkı içerisinde rezil edip ceza işlemlerini başlatırlar..." (Öğretmen Adayı, 1, E)

2. Okul kurallarına itaat zorunludur. Örneğin:

"Okul hapishaneye benzer, bizler de o hapishanenin çaresiz mahkûmlarıyız. Çünkü okul deyince aklıma birçok olumsuzluklarla dolu bir yer geliyor. Eğitim sisteminin bozukluğu, öğretmen-öğrenci çıkmazı, ceza, itaat... Öğrencilerden beklenen her şey öğretmenin kendi isteği doğrultusunda, öğrenci özgür bırakılmıyor ve böylece bağımsız bir birey olmak sadece hayal olarak kalıyor. Biz mahkûmlar ise bu çarkın devam etmesi için önümüze dayatılan her şeye çaresiz boyun eğiyoruz..." (Öğretmen Adayı, 1, K)

“Okul hipodrom gibidir. Bu hipodromda öğrenciler at, veliler seyirci ve öğretmenler de bir nevi jockey gibidir. Öğrenciler sürekli birbirleriyle yarış içindedir. Bu yüzden at yarışlarında koşan atlara benzerler. Veliler ise ne kadar müdahale etmeye çalışsalar da genelde müdahale etmekten çok çocuklarını yarıştırlar. Müdahaleleri çok yeterli olmadığı için veliler seyirciye benzerler. Çocuklarını yarıştırdıkları için bir nevi at yarış bahisleri oynayan kişilere de benzetilebilir. Okulun olmazsa olmazları öğretmenler ise çocuklara en fazla müdahaleyi yapan kişilerdir. Yani bir nevi atların jockeyleridir...” (Öğretmen Adayı, 1, E)

3. Okul, bir an önce terk edilmesi gereken bir ortamdır. Örneğin:

“Okul kafes gibidir...çünkü bütün pencerelerde demir parmaklıklar var. Dışarıyı görürsünüz, fakat özgürlüğünüze kavuşamazsınız... Nasıl kuş kafesten kaçmak istiyorsa, öğrenci de okuldan öyle kaçmak ister.” (Öğrenci, 4, E)

“Okul sıkıcı bir yer gibidir... Okuldan arkama bakmadan kaçmak istiyorum, çünkü çok sıkılıyorum. Dışarıda olsam oyun oynardım. Keşke tenefüsler 40 dakika dersler 5 dakika olsaydı, ne güzel olurdu... Bir de öğretmen bağırdığı zaman, okuldan kaçıp gitmek istiyorum.” (Öğrenci, 4, K)

Kategori 10: Yol gösterici ve yönlendirici olarak okul

Bu kategoriyi toplamda 30 katılımcı (%1,8) ve 7 metafor (%9,4) temsil etmektedir. Bu kategoriyi oluşturan metaforlardan hiçbirisi ortalamanın üzerinde bir değer alamamıştır, ancak *ayna* (f=7) metaforu her üç gruptaki katılımcılar tarafından ortak olarak zikredilmiştir. Bu kategoriyi oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır:

1. Okul, çocukların bireysel özelliklerini su yüzüne çıkarır. Örneğin:

“Okul aynaya benzer, çünkü ayna insanlara tüm gerçekleri yansıtır. Okul da insana tüm gerçekleri, hiçbir ayrıntıyı göz ardı etmeden, bütün çıplaklığıyla gösterir. İnsan aynaya baktığı zaman kendisinin dış görünüşünü tüm ayrıntısıyla görür. Ayrıca insanın aynaya baktığında karşılaştığı gerçekler, onu mutlaka yönlendirir. Örneğin, insan yüzünde gördüğü bir lekeyi yok etmek için çaba harcar... Okul da insana gerçeği, iyi ve kötü yönleriyle gösterir ve insanı yönlendirir. İnsan da okulda öğrendiği doğru bir bilgiyi hayatına geçirmeye çalışır. Okulun insana kötü olarak yansıttığı durumları ise hayatından çıkarmak için büyük bir gayret gösterir...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

2. Okul, öğrenciler için bir rehber veya kılavuzdur. Örneğin:

“Okul deniz fenerine benzer, çünkü yol gösterici bir rol üstlenir... Karanlıklar içerisinde ilerleyen gemiler bir deniz fenerine rastladıklarında, o ışığı takip ederler. Bilirler ki o ışık sonunda onları doğru limana ulaştıracaktır...”

Okula, doğru yolu bulmak için gelen öğrenci da kat edeceği uzun yolda deniz fenerinin ve gemi kaptanının yardımına ihtiyaç duyar. Kaptanı öğretmene benzetebiliriz, gemi de öğrencidir...” (Öğretmen Adayı, 1, E)

“Okul el feneri gibidir. Çünkü el feneri önümüzü, arkamızı, sağımızı, solumuzu aydınlatır. Okul da öğrencilerin geleceğine ışık tutarak yol gösterir.” (Öğrenci, 5, K)

“Okul haritaya benzer, çünkü okul da harita gibi bize doğru yolu gösterir. Bir insan haritası olmadan bilmediği yere gidemez, yanlış yerlere yanlış yollara gider. Öğrenci de okul olmadan nasıl davranacağını bilemez. Yanlış yollara sapabilir. Yanlış davranışlarda bulunabilir...” (Öğrenci, 5, K)

“Okul kutup yıldızına benzer. Çünkü kutup yıldızı insana yol gösterir. Okuldaki öğretmenler de öğrencilere eğitim vererek onlara yol gösterirler.” (Öğrenci, 4, K)

“Okul pusulaya benzer. Çünkü pusula bize doğru yolu gösterir. Pusulada kuzey, güney, doğu, batı, gibi birçok yön vardır. Bu yönler öğretmenlerdir. Pusula ve yön sayesinde gideceğimiz yeri bulur doğru yöne gideriz. Okul ve öğretmenler sayesinde doğru yönü bulup o yöne doğru gideriz. Okul bir pusula, öğretmenler de doğru yolu gösteren bir yöndür.” (Öğrenci, 5, K)

3. Okul, bireylerin güvenli bir yaşam sürmesine katkıda bulunur. Örneğin:

“Okul yoldaki trafik işaretlerine benzer. Çünkü okul insanların nereye gideceklerine dair en iyi yol göstericidir... Trafik işaretleri yola çıkan sürücülerin daha emniyetli, daha rahat ve en kolay yoldan girmek istedikleri yere varmalarını sağlar. Mesela bir kavşağa girildiğinde yavaşlaması gerektiğini önceden belirtir ki sürücüler tedbirlerini ona göre alabilsinler ve daha güvenli bir yolculuk edebilsinler... Okul da böyledir. Doğru, yanlış, gerçekler, vs hep okulda öğrenilir...” (Öğretmen Adayı, 1, K)

10 Kavramsal Kategorinin Katılımcı Türüne ve Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Katılımcı türüne dayalı farklılıklar

Tablo 5, 10 kavramsal kategoriye katılımcı türü (öğrenci, öğretmen ve öğretmen adayı) bakımından karşılaştırmaktadır. Tablo 5'e göre, ilköğretim öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler birbirlerinden önemli derecede farklılık

göstermektedir ($\chi^2 = 735,128$, $df = 18$, $p = .000$). Bu farklılıkları aşağıdaki noktalarda özetlemek mümkündür:

- Öğrenciler “sevgi ve dayanışma yeri olarak okul” (%49,8), “bilgi ve aydınlanma yeri olarak okul” (%32,8) ve “hoş ve güzel bir yer olarak okul” (%7,8) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini öğretmenlere ve öğretmen adaylarına kıyasla daha çok oranda üretmiştir. Gerçekte, öğretmenler “hoş ve güzel bir yer olarak okul” kategorisine ait herhangi bir metafor üretmemiştir.
- Öğretmenler “büyüme ve olgunlaşma yeri olarak okul” (%22,4) ve “geleceğin umudu ve güvencesi olarak okul” (%9,4) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini öğrencilere ve öğretmen adaylarına kıyasla daha çok oranda üretmiştir.
- Öğretmen adayları “araç olarak okul” (%10,2), “iş ve çalışma merkezi olarak okul” (%4,3), “disiplin ve kontrol merkezi olarak okul” (%5,2) ve “yol gösterici ve yönlendirici olarak okul” (%4,5) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini öğrencilere ve öğretmenlere kıyasla daha çok oranda üretmiştir.
- Öğretmenler (%27,1) ve öğretmen adayları (%26,7) “kültürleme ve şekillendirme yeri olarak okul” kategorisini temsil eden metafor imgelerini öğrencilere kıyasla daha çok oranda üretmiştir.

TABLO 5

10 Kavramsal Kategorinin Katılımcı Türü Bakımından Karşılaştırılması

Kavramsal kategori	Öğrenci (n=1204) f (%)	Öğretmen (n=85) f (%)	Öğretmen adayı (n=420) f (%)
Sevgi ve dayanışma yeri olarak okul	600 (49,8)	18 (21,2)	66 (15,7)
Bilgi ve aydınlanma yeri olarak okul	395 (32,8)	9 (10,6)	52 (12,4)
Kültürleme ve şekillendirme yeri olarak okul	27 (2,2)	23 (27,1)	112 (26,7)
Büyüme ve olgunlaşma yeri olarak okul	20 (1,7)	19 (22,4)	61 (14,5)
Hoş ve güzel bir yer olarak okul	94 (7,8)	----	2 (0,5)
Araç olarak okul	10 (0,8)	5 (5,9)	43 (10,2)
Geleceğin umudu ve güvencesi olarak okul	14 (1,2)	8 (9,4)	25 (6)
İş ve çalışma merkezi olarak okul	25 (2,1)	2 (2,4)	18 (4,3)
Disiplin ve kontrol merkezi olarak okul	9 (0,7)	----	22 (5,2)
Yol gösterici ve yönlendirici olarak okul	10 (0,8)	1 (1,2)	19 (4,5)

$\chi^2 = 735,128$, $df = 18$, $p = .000$

Sınıf düzeyine dayalı farklılıklar

Tablo 6, 10 kavramsal kategoriye öğrencilerin sınıf düzeyleri bakımından karşılaştırmaktadır. Tablo 6'ya göre, 3, 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin okul kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler birbirlerinden önemli derecede farklılık göstermektedir ($\chi^2 = 44,687$, $df = 18$, $p = .000$). Bu farklılıkları aşağıdaki noktalarda özetlemek mümkündür:

- Üçüncü sınıf öğrencileri “sevgi ve dayanışma yeri olarak okul” (%56,5) kategorisini temsil eden metafor imgelerini dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine kıyasla daha çok oranda üretmiştir.
- Dördüncü sınıf öğrencileri “geleceğin umudu ve güvencesi olarak okul” (%2,7) kategorisini temsil eden metafor imgelerini üçüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine kıyasla daha çok oranda üretmiştir.
- Beşinci sınıf öğrencileri “büyüme ve olgunlaşma yeri olarak okul” (%3,3) kategorisini temsil eden metafor imgelerini üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine kıyasla daha çok oranda üretmiştir.

TABLO 6

10 Kavramsal Kategorinin Öğrencilerin Sınıf Düzeyi Bakımından Karşılaştırılması

Kavramsal kategori	3. sınıf (n=384) f (%)	4. sınıf (n=364) f (%)	5. sınıf (n=456) f (%)
Sevgi ve dayanışma yeri olarak okul	217 (56,5)	169 (46,4)	214 (46,9)
Bilgi ve aydınlanma yeri olarak okul	122 (31,8)	123 (33,8)	150 (32,9)
Kültürleme ve şekillendirme yeri olarak okul	7 (1,8)	11 (3)	9 (2)
Büyüme ve olgunlaşma yeri olarak okul	2 (0,5)	3 (0,8)	15 (3,3)
Hoş ve güzel bir yer olarak okul	26 (6,8)	29 (8)	39 (8,6)
Araç olarak okul	----	4 (1,1)	6 (1,3)
Geleceğin umudu ve güvencesi olarak okul	2 (0,5)	10 (2,7)	2 (0,4)
İş ve çalışma merkezi olarak okul	7 (1,8)	9 (2,5)	9 (2)
Disiplin ve kontrol merkezi olarak okul	----	4 (1,1)	5 (1,1)
Yol gösterici ve yönlendirici olarak okul	1 (0,3)	2 (0,5)	7 (1,5)

$$\chi^2 = 44,687, df = 18, p = .000$$

Tartışma ve Sonuç

İlköğretim birinci kademe öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarma amacına yönelik olarak gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçları özellikle iki önemli bulguya dikkat çekmektedir.

İlk olarak, okul olgusunun bir bütün olarak açıklanabilmesi için çok sayıda metafora ihtiyaç vardır. Örneğin, okul “bilgi ve aydınlanma yeri” veya “yol gösterici ve yönlendirici” olarak algılanabileceği gibi, aynı zamanda, bir “kültürleme ve şekillendirme” aracı veya bir “disiplin ve kontrol merkezi” olarak da görülebilmektedir. Bu durumda, okul olgusunun sadece tek bir metaforla bir bütün olarak açıklanabilmesinin mümkün olmayacağı açıktır. Bunun en temel nedeni ise, Weade ve Ernst’in (1990, s. 133) de dikkat çektiği üzere, “Metaforlar seçmecidir ve tanımlamaya çalıştıkları olgunun sadece bir parçasını temsil ederler, tümünü değil.” Bu durumda, belli eğitimsel olguların bir bütün olarak açıklanabilmesi için alternatif metaforlara olan ihtiyaç açıktır. Yob’un (2003, s. 134) da vurguladığı gibi: “Temelde metafor, söz ettiği olgunun kendisi değildir, onun sadece bir sembolüdür. Eğer bu olgunun kendisi olsaydı, metafora gereksinim olmazdı. Bu nedenle, metafor söz ettiği olgudan farklıdır ve bu olguya ilişkin çok güçlü bir perspektif sunsa da çoğu zaman ondan daha azdır. Bu durumu telafi etmek içinse birçok metaforun işe koşulması gerekir.” Morgan (1998), örneğin, örgütlerin doğasını anlamada ve açıklamada sekiz farklı metafordan yararlanmıştı: (1) makine olarak örgütler, (2) organizma veya canlı sistemler olarak örgütler, (3) beyin olarak örgütler, (4) kültür olarak örgütler, (5) politik sistem olarak örgütler, (6) ruhların hapisanesi olarak örgütler, (7) akış ve dönüşüm olarak örgütler ve (8) tahakküm araçları olarak örgütler. Benzer şekilde, Çelikten (2006) örgüt kültürünü tanımlamada kullanılan başlıca metaforların (a) değişim düzenleyicisi olarak kültür, (b) pusula veya rehber olarak kültür, (c) sosyal yapışkan olarak kültür, (d) kutsal inek olarak kültür ve (e) yönetici-kontrollü törenler olarak kültür olduğunu vurgulamıştır.

Ulusal ve uluslar arası alan yazında okulla ilgili metaforları konu edinen çalışmalar da benzer sonuçlara vurgu yapmaktadır. Cerit (2006), örneğin, ilköğretim okullarında öğrenim gören 600 beşinci sınıf öğrencisi ile bu okullarda görev yapan 203 sınıf öğretmeni ve 51 yöneticinin okul kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla incelemiştir. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen bir ölçek kullanılarak toplanmıştır. Ölçekte yer alan okula ilişkin metafor imgeleri (18 adet) şunlardır: “bakım ve gözetim yeri”, “bilgi ve aydınlanma yeri”, “değişme ve ilerleme yeri”, “büyüme ve olgunlaşma yeri”, “disiplin ve otorite yeri”, “karmaşa ortamı”, “eğlence

yeri”, “iş yeri”, “hapishane”, “fabrika”, “aile”, “tiyatro”, “sığınak”, “mahkeme”, “alışveriş merkezi”, “hoş ve güzel yer”, “takım” ve “orkestra”. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, okulun “bilgi ve aydınlanma yeri”, “büyüme ve olgunlaşma yeri”, “değişme ve ilerleme yeri”, “aile” ve “takım” olduğunu vurgulayan metaforlar bütün katılımcılar tarafından kabul görürken, okulun “karmaşa ortamı”, “hapishane”, “fabrika”, “iş yeri” ve “alışveriş merkezi” olduğunu vurgulayan metaforlar katılımcılar tarafından tercih edilmemiştir. Cerit’in (2006) elde ettiği bulgular, bu araştırmada elde edilen bulgularla da önemli derecede benzerlik göstermektedir. Örneğin, bu araştırmada elde edilen verilere göre, “bilgi ve aydınlanma yeri olarak okul” kategorisiyle *aile* ($f=89$) ve *takım* ($f=9$) metaforlarının yer aldığı “sevgi ve dayanışma yeri olarak okul” kategorisi toplamda katılımcıların üçte ikisinin (%66,7) algılarını yansıtırken, *hapishane* ($f=17$) metaforunun yer aldığı “disiplin ve kontrol merkezi olarak okul” ve *iş yeri* ($f=10$) metaforunun yer aldığı “iş ve çalışma merkezi olarak okul” kategorileri katılımcıların sadece %4,4’nün görüşlerini yansıtmaktadır.

Mahlis ve Maxson (1998) ise 134 ilköğretim ve 119 ortaöğretim öğretmen adaylarının tecrübe ettikleri ve ideallerindeki okul imgelerini araştırmıştır. Bu amaç için katılımcılara öncelikle dokuz metaforun (“aile”, “takım”, “bahçe”, “sirk”, “hapishane”, “hayvanat bahçesi”, “sahne”, “kalabalık” ve “fabrika”) yer aldığı bir liste verilmiştir. Daha sonra, katılımcılardan bu listeyi kullanarak kendi ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilik yıllarını temsil eden ve aynı zamanda da ideallerindeki ilkokul ve liseye ait okul imgelerini tasvir eden metaforları işaretlemeleri istenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, hem ilköğretim hem de ortaöğretim öğretmen adayları ideallerindeki ilkokul ve liseye ait okul imgelerini simgeleyen metaforlar olarak “aile” ve “takım” metaforlarını seçmiş olmalarına karşın, ortaöğretim öğretmen adaylarına (%17) kıyasla daha çok oranda ilköğretim öğretmen adayı (%43) “aile” metaforunu idealindeki ilkokul imgesiyle ilişkilendirmiştir. Mahlis ve Maxson’un (1998) bulgularına benzer biçimde, bu araştırmada da *takım* ($f=9$) metaforuna kıyasla *aile* ($f=89$) metaforu daha çok sayıdaki bir katılımcı grubu tarafından üretilmiştir.

Bu araştırmanın ikinci önemli bulgusuna göre, ilköğretim öğretmen ve öğretmen adaylarının büyük bir kısmı okulu bir “kültürleme ve şekillendirme” aracı olarak görmektedir. Bu sonuç ise yapılandırmacı yaklaşıma kıyasla davranışçı yaklaşımın Türk (öğretmen) eğitim sisteminde daha baskın olduğuna dair bir gösterge olarak kabul edilebilir. Çünkü yapılandırmacı yaklaşıma dayalı okul sistemlerinin önemli özelliklerinden olan “bir kişisel ve profesyonel gelişim aracı olarak okul” ve “yol gösterici ve yönlendirici olarak okul” imgelerinin hem öğretmenlerin (sırasıyla, %5,9 ve %1,2) hem de öğretmen adaylarının

(sırasıyla, %10,2 ve %4,5) düşünüş sistemlerinde “kültürleme ve şekillendirme yeri olarak okul” imgesi kadar (sırasıyla, %27,1 ve %26,7) yaygın olmadığı göze çarpmaktadır.

Bu durum, Türk eğitim sisteminin özellikle 2005 yılından itibaren uygulamaya çalıştığı reform çabalarıyla (bakınız Aksit, 2007) da önemli ölçüde çelişmektedir. Bu reform çabalarının özünde “öğretim programı içeriğinin azaltılması ve derinliğine işlenmesi”, “konuların Disiplinlerarası bir yaklaşımla birbirleriyle ilişkilendirilmesi”, “öğrenci-merkezli, yapılandırmacı bir öğretim modelinin benimsenmesi”, “sürece dayalı otantik bir değerlendirme anlayışının uygulanması” ve “bilgi teknolojilerinin öğretimde kullanılması” gibi özellikler yer almaktadır. Öte yandan, bütün bu reform çabalarının var olan öğretmen eğitim sistemiyle başarılması oldukça zordur. Gerçekte, 1998 yılında uygulamaya konulan ve 2006 yılında da revize edilen öğretmen yetiştirme programındaki “öğretmenlik meslek bilgisi” alanıyla ilgili dersler incelendiğinde (bakınız YÖK, 2008), bu derslerin hiçbirinin yapılandırmacı yaklaşımla doğrudan ilgili olmadığı görülmektedir. Görünen o ki, yapılandırmacı yaklaşımı öğretmen adaylarına tanıtmak ve öğretmen adaylarının yapılandırmacı yaklaşımın öngördüğü öğrenme-öğretme etkinlikleriyle tecrübe kazanmalarını sağlamak, öğretim üyelerinin bireysel çabalarına bırakılmıştır.

Eğitimciler için öneriler

Metaforlar öğretmen adaylarının öğretmen eğitimi esnasında belli olgulara ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri açığa çıkarmada, anlamada ve (belki de onları) değiştirmede güçlü bir “pedagojik araç” olarak kullanılabilir. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının “öğretmenlik meslek bilgisi” alanıyla ilgili derslerde eğitimle ilgili farklı kavram ve olgulara (örneğin, “öğrenci”, “öğretmen”, “bilgi”, “okul”, vb kavramlara) ilişkin metafor üretmeleri ve bunları sınıftaki arkadaşlarıyla paylaşmaları istenebilir. Kendilerinin ve arkadaşlarının metafor imgelerini analiz ettikten ve bu imgelerin sundukları alternatif kavramsallaştırmaların farkına vardıldıktan sonra da, öğretmen adaylarına bu kavram ve olgulara yeni bakış açıları getiren metafor imgeleri tanıtılabilir. Bu yolla öğretmen adaylarının belli eğitimsel olgulara ilişkin kendi zihinlerinde oluşturdukları şemaları anlamaları ve gerekirse onları yeniden yapılandırmaları sağlanabilir. Gillis ve Johnson’un (2002, s. 38) da oldukça ikna edici bir tarzda ifade ettiği gibi, metaforlar “... olmak istediğimiz veya olmadığımız, olageldiğimiz ve olmaktan kaçındığımız ve dahi olabileceğimiz benlik [ya da *öğretmenlik*] algısını anlamamıza yardımcı olurlar.”

Araştırmacılar için öneriler

Bu araştırmaya katılan ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin büyük bir kısmı okulu bir “sevgi ve dayanışma” (%49,8) ortamı içerisinde “bilgi kazanılan” (%32,8) ve aynı zamanda da “hoş ve güzel” (%7,8) vakit geçirilen bir yer olarak nitelendirmektedir. Ancak böyle bir okul imgesinin gerçekte öğrencilerin tecrübe ettikleri okulu mu? yoksa ideallerindeki okulu mu? yansıttığı net değildir. Dolayısıyla, gelecekteki araştırmalar öğrencilerin bu iki farklı konuda (yani, “tecrübe ettikleri okula” ve “ideallerindeki okula” ilişkin) metafor üretmelerini amaçlayarak, bu metaforları birbirleriyle karşılaştırabilir.

Summary

The main purpose of this study was to respond to the following four questions: (1) What metaphorical images do primary school students, teachers and teacher trainees have about the concept of school? (2) What conceptual themes can be derived from these metaphorical images? (3) Do the conceptual themes differ in terms of participants' status (student, teacher and teacher candidate)? (4) Do the conceptual themes differ across the students' class levels?

Method

Overall, 1,204 students, 85 teachers and 420 teacher candidates participated in the study, and females constituted about 57% of the participants. Data were collected through asking participants to complete the prompt "School is like ... because ...". Teachers and teacher candidates were given about a week to generate a metaphor about school. Using the same prompt, teachers were also asked to get their own students to provide a resemblance between school and some other phenomenon that they were familiar with. Data were analyzed through the following five stages. In the **coding and elimination stage**, all the metaphorical images supplied by the participants were simply coded (such as "family", "factory", etc.). Also, papers in which a metaphorical image was not clearly articulated (n=221) were eliminated. In the **sample metaphor compilation stage**, a sample expression for each metaphor (n=74) was selected by going through all the 74 metaphorical images. In the **sorting and categorization stage**, each of the 74 metaphorical images was analyzed to characterize its elements: (1) the metaphor topic (i.e., school), (2) the metaphor vehicle (e.g., the source domain of the metaphor to which the metaphor topic is compared), and (3) the ground (e.g., the nature of the relationship between the metaphor topic and the metaphor vehicle). As a result of this inductive analysis procedure, 10 major conceptual themes were identified. In **establishing the inter-rater reliability rate**, a colleague was asked to sort the 74 metaphors into the 10 categories, and the level of agreement between the colleague and the researcher was 97%. The colleague placed two metaphors ("knife" and "life") under categories different from that of the researcher (i.e., $\text{Reliability} = \frac{\text{Agreement}}{\text{Agreement} + \text{Disagreement}} \times 100 = \frac{72}{72 + 2} \times 100 = 97\%$). In the **last stage**, SPSS program was used to compare the 10 conceptual themes across the three groups of participants as well as the students' class levels.

Findings and Conclusion

Altogether participants produced 74 valid metaphors about the concept of school. Of the 74 metaphors, 7 of them were mentioned by only one participant while the remaining 67 metaphors were represented between 2 and 387 participants. The mean participant number per metaphor is about 23. This means that out of 74, only **15 metaphors** were developed by 23 or more participants whereas the majority of them (59 metaphors) were represented by less than 23 participants. The **10 conceptual categories** that were developed out of the 74 metaphorical images include the following:

- 684 participants (40%) imagined **school as a place of love and solidarity**, which encompassed the metaphors of **house (f=387), home (f=147), family (f=89), mother (f=41), friend (f=10), football team (f=9)** and **tour (f=1)**.
- 456 participants (26,7%) imagined **school as a place of knowledge and enlightenment**, which encompassed the metaphors of **knowledge center (f=184), book (f=59), fruit tree (f=55), sun (f=50), teacher (f=27), computer (f=18), library (f=18), shopping center (f=17), supermarket (f=14), light (f=9), heart (f=3)** and **internet (f=2)**.
- 162 participants (9,5%) imagined **school as a place of enculturation and shaping**, which encompassed the metaphors of **factory (f=61), hospital (f=22), bakery (f=15), kitchen (f=12), art studio (f=9), mill (f=8), carpenter's shop (f=7), pottery (f=6), ironmonger's shop (f=6), jeweler's shop (f=6), refinery (f=5), refinement center (f=3)** and **workbench (f=3)**.
- 100 participants (5,9%) imagined **school as a place of growth and maturation**, which encompassed the metaphors of **garden (f=40), soil (f=33)** and **field (f=27)**.
- 96 participants (5,6%) imagined **school as a nice and beautiful place**, which encompassed the metaphors of **flower (f=58), play center (f=13), rose (f=11), haven (f=8), peace (f=3)** and **amusement park (f=3)**.
- 58 participants (3,4%) imagined **school as a means or tool for development**, which encompassed the metaphors of **bus (f=26), vehicle (f=7), tramway (f=5), elevator (f=4), ship (f=4), bridge (f=4), key (f=3), stairs (f=2), train (f=2), knife (f=1)** and **door (f=1)**.

- 47 participants (2,8%) imagined *school as hope and the guarantor of the future*, which encompassed the metaphors of *life* (f=21), *theatre* (f=17), *future* (f=5), *magic lamp* (f=2), *pray* (f=1) and *hope* (f=1).
- 45 participants (2,6%) imagined *school as workplace*, which encompassed the metaphors of *beehive* (f=19), *anthill* (f=14), *workplace* (f=10) and *company* (f=2).
- 31 participants (1,8%) imagined *school as a place of discipline and control*, which encompassed the metaphors of *prison* (f=17), *hippodrome* (f=5), *birdcage* (f=4), *boring place* (f=3) and *kingship* (f=1).
- 30 participants (1,8%) imagined *school as a guide*, which encompassed the metaphors of *mirror* (f=7), *compass* (f=7), *map* (f=5), *lighthouse* (f=4), *traffic signs* (f=3), *North Star* (f=2) and *flashlight* (f=1).

To determine if the 10 conceptual themes were associated with the participants' position (student, teacher and teacher candidate) or the students' class levels, two independent Pearson χ^2 analyses were performed. Accordingly,

- Students provided more metaphors in the categories of *school as a place of love and solidarity*, *school as a place of knowledge and enlightenment* and *school as a nice and beautiful place* than teachers and teacher trainees.
- Teachers provided more metaphors in the categories of *school as a place of growth and maturation* and *school as hope and guarantor of future* than students and teacher trainees.
- Teacher candidates provided more metaphors in the categories of *school as a vehicle for development*, *school as workplace*, *school as a place of discipline and control* and *school as guide* than students and teachers.
- Third graders provided more metaphors in the category of *school as a place of love and solidarity* than fourth and fifth graders.
- Fourth graders provided more metaphors in the category of *school as hope and guarantor of future* than third and fifth graders.
- Fifth graders provided more metaphors in the category of *school as a place of growth and maturation* than third and fourth graders.

To conclude, metaphors could be employed as a powerful *research tool* in gaining insight into students', teachers' and teacher candidates' reasoning about important educational concepts such as "school".

Kaynakça/References

- Aksit, N. (2007). Educational reform in Turkey. *International Journal of Educational Development*, 27, 129-137.
- Arslan, M. M. & Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 35(171), 100-108.
- Bozlk, M. (2002). The college student as learner: Insight gained through metaphor analysis. *College Student Journal*, 36, 142-151.
- Cerit, Y. (2006). Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin okul kavramıyla ilgili metaforlara ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(3), 669-699.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 269-283.
- Demir, G. Y. (2005). Çevirenin önsözü. G. Lakoff & M. Johnson (Yazarlar) *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil* (s. 11-15). İstanbul: Paradigma.
- Forceville, C. (2002). The identification of target and source in pictorial metaphors. *Journal of Pragmatics*, 34, 1-14.
- Gillis, C. & Johnson, C. L. (2002). Metaphor as renewal: Re-imagining our professional selves. *English Journal*, 91 (6), 37-43.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil* (Çev. G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma.
- Mahlis, M. & Maxson, M. (1998). Metaphors as structures for elementary and secondary preservice teachers' thinking. *International Journal of Educational Research*, 29, 227-240.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (Thousand Oaks, CA: Sage).
- Morgan G. (1998). *Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor* (Çev. G. Bulut). İstanbul: BZD Yayıncılık.
- Oxford, R. L., Tomlinson, S., Barcelos, A., Harrington, C., Lavine, R. Z., Saleh, A., & Longhini, A. (1998). Clashing metaphors about classroom teachers: Toward a systematic typology for the language teaching field. *System*, 26, 3-50.

Ahmet Saban

- Saban, A. (2008). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421–455. [Online]: “<http://ilkogretim-online.org.tr>”.
- Saban, A., Koçbeker, B. N., & Saban, A. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(2), 461–522.
- Shuell, T. J. (1990). Teaching and learning as problem solving. *Theory into Practice*, 29 (2), 102–108.
- Weade, R., & Ernst, G. (1990). Pictures of life in classrooms, and the search for metaphors to frame them. *Theory into Practice*, 29(2), 133–140.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yob, I. M. (2003). Thinking constructively with metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127–138.
- Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK]. (2008). Web adresi: “<http://www.yok.gov.tr/>”. Erişim tarihi: 19 Nisan 2008.

İletişim/Communication:

Doç. Dr. Ahmet SABAN

Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 42090 Meram, KONYA

E-posta: asaban@selcuk.edu.tr

Alındığı tarih/Received: 15/05/2008

Düzeltilme/Revision: 27/07/2008

Kabul/Approved: 07/08/2008